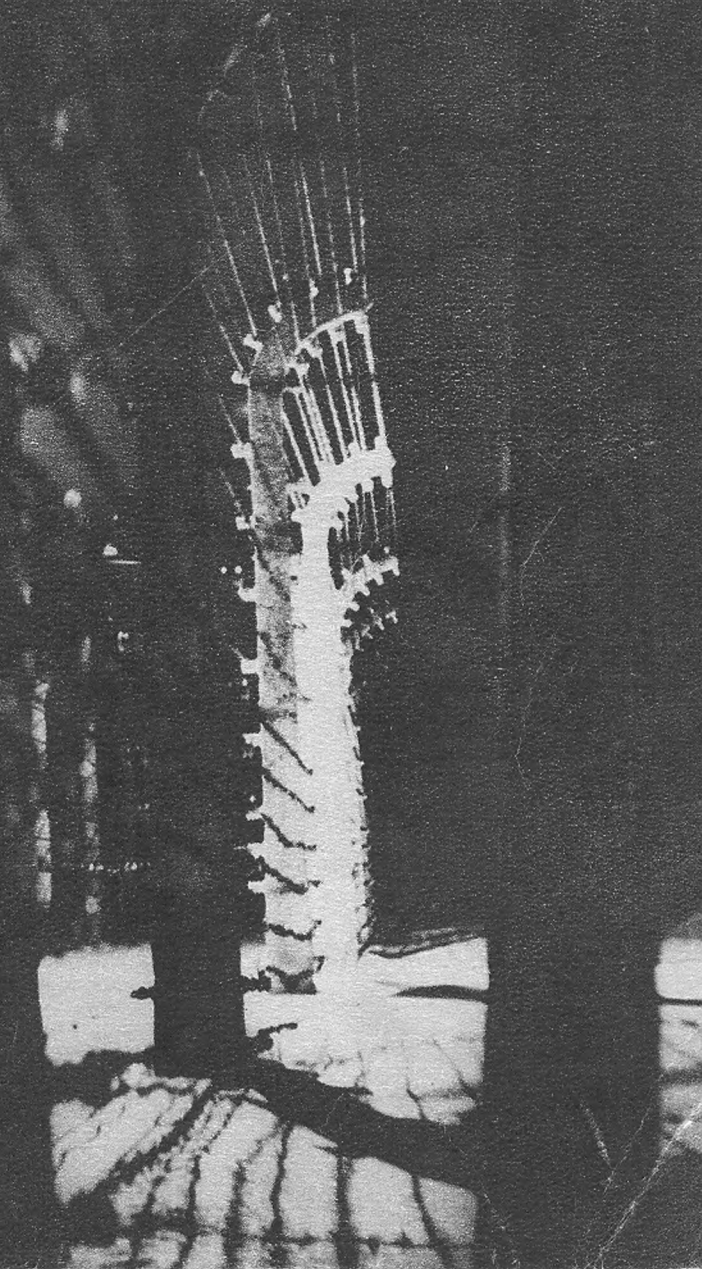
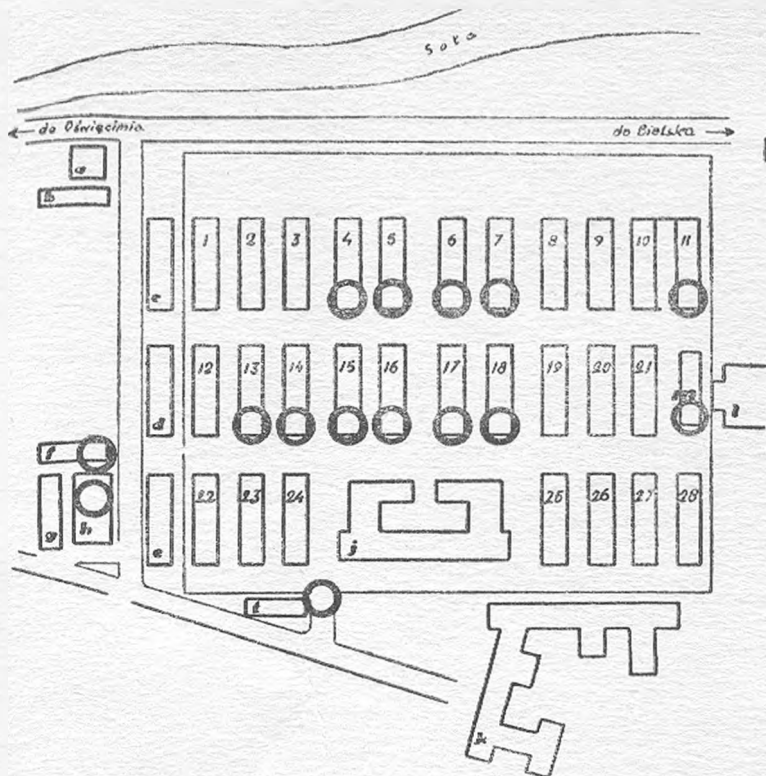

Auschwitz

AZ AUSCHWITZ (ÓSWIECIM) KONCENTRÁCIÓS TÁBOR VÁZLATA

1-től 28-ig lakóblokkok

- a a táborparancsnok háza
- b a fő őrség
- c táborparancsnokság
- d táborigazgatóság
- e SS kórház (SS-Revier)
- f, g politikai osztály
- h gázkamra és I. krematórium

- i a tábor bejáratánál lévő őrszoba (Blockführerstube) (emelet)
- j tábori konyha
- k felvételi épület (Aufnahmegebäude)
- a meggyilkoltaktól elvett ingóságok raktára (Thatergebäude)
- m új mosoda

ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁS

(A megtekintés sorrendjének megfelelően)

- 15. blokk Történelmi háttér
- 4. blokk Tömeggyilkosság
- 5. blokk A foglyok kirablása
- 6. blokk A foglyok élete
- 7. blokk Egészségügyi viszonyok
- 11. blokk A halálblokk — az ellenállási mozgalom
- Új mosoda a) tábor építése
- b) a tábor felszabadulása
- 18. blokk Művészeti kiállítás

- 17. blokk A Jugoszláv Szocialista Köztársaság pavilonja
- 16. blokk A Csehszlovák Szocialista Köztársaság pavilonja
- 15. blokk A Magyar Népköztársaság pavilonja (emelet)
- 14. blokk A Szovjetunió pavilonja
- 13. blokk A Német Demokratikus Köztársaság pavilonja (emelet)
- 12. blokk Vetítőterem

Megjegyzés: a O-val eltöltött egységek tekinthetők meg

KAZIMIERZ SMOLEŃ

AUSCHWITZ

(O Ś W I Ę C I M)

1940 — 1945

1966
AZ AUSCHWITZI MÚZEUM KIADVA'NYA

1967. VII. 8.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

mgr Kazimierz Smoleń (szerkesztő)
dr Jadwiga Bezwinska (a szerkesztőség titkára)
Jerzy Brandhuber, mgr Danuta Czech.

A borítólap és a grafikai feldolgozás

JERZY ADAM BRANDHUBER

munkája

Fényképek:

mgr ANDRZEJ PIOTROWSKI

és

az AUSCHWITZI MUZEUM ARHIVUMA

A borítólap ADAM BUJAK felvétele

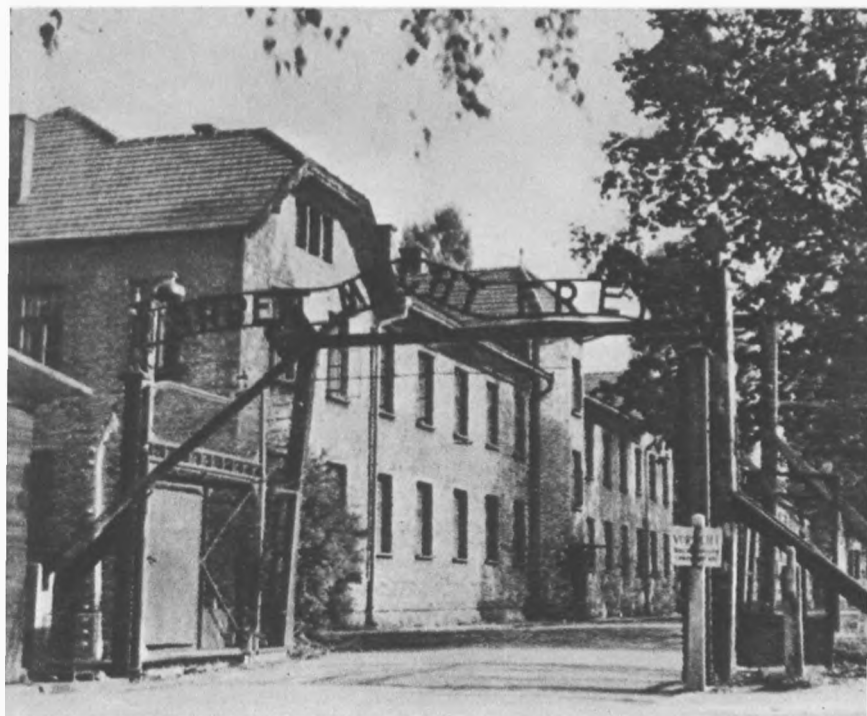
A Szerkesztőbizottság címe

PAŃSTWOWE MUZEUM W OŚWIĘCIMIU

Copyright by Państwowe Muzeum w Oświęcimiu

Alig lépett a hitlerista hadsereg az Auschwitz (Oświęcim) környéki ősi lengyel földekre, néhány speciális SS-bizottság azonnal átvizsgálta a környéket. Az volt a feladatuk, hogy megállapítsák, hogyan lehetne Auschwitznak a Sola folyón túli külvárosában koncentrációs tábort létesíteni. A tábor létesítésének gondolata az SS és a Rendőrség wroclawi Főparancsnokságának Hivatalában született. A hivatal élén Erich von dem Bach-Zelewski SS-Gruppenführer állt, s az ő fennhatósága alá tartozott a Gestapo felügyelője, Wiegandt SS-Oberführer. Wiegandt azzal indokolta javaslatát, hogy feltétlenül tömeges letartóztatásokat kell majd végrehajtani a sziléziai lengyelek között és a Generálgubernatóriumban. A terület felülvizsgálásában részt vett a sachsenhauseni koncentrációs tábor akkori parancsnoka, Rudolf Höss is. Az auschwitzi koncentrációs tábor felállítására 1940 áprilisában adták ki a parancsot. A tábor parancsnoka Rudolf Höss lett. Június 14-én pedig már el is indították a hitleristák az első lengyel transzportot a *Konzentrationslager Auschwitz*-ba.

Auschwitz. Táborbejárat*

A hajdani tábor bejárata

Az üres őrtornyokból ma már senkit sem fenyegetnek a gépfegyverek, nem hallani az örök kiáltozását és az egymást váltó őrségek lábdobogását. Az áldozatok számát tekintve a világ eme legnagyobb csatatérén már nem keringenek a kiaszott, csíkos ruhás foglyok ezrei.

A néhány lépésenként elhelyezett halálfejes táblák a „*Halt — Stój*” (Állj) felirattal arra emlékeztetnek, hogy a szögesdrót kerítésbe annak idején áramot vezettek, s érintése halált jelentett.

Üres ma már az a fa barakkis, ahol a tábor-

* -gal jelölt felvételeket mgr Andrzej Piotrowski készítette

parancsnoki iroda, a munkahivatal (a foglyok munkábaállítást irányító részleg), a tábori levélcenzúra és az újonnan érkezettek felvételi irodája volt. Csak a virágágy juttatja eszünkbe, hogy ezt a kis parkot a foglyoknak azért kellett ápolniuk, hogy a hitleristák természet- és rendszeretétől bizonyítsa.

Ugyancz készítette arra is a hitleristákat, hogy meghagyják közvetlenül a táborbejárat előtt a nyírfát. A táborba érkező emberek itt álltak utoljára saját ruhájukban, és az ügyeletes őr (*Blockführer*) itt egyeztette a kimutatást a ténylegesen megérkezettek számával. E mellett a nyírfa mellett férfiak és nők tízezrei haladtak el Európa valamennyi megszállott országából. Innen vezették be őket a kerítésen belülre.

Az új foglyok, miközben igyekeznek elkerülni az SS-ek ütéseit, nyugtalanul figyelik a szemük elé táruló képet. A 24-es számmal jelölt épület előtt arccal a fal felé tízegynéhány rabruhás alak álldogál.

Jobbról egy sokkéményes barakkot látnak. Ez eszükbe juttatja a krematóriumokat, hiszen tudják, hogy minden koncentrációs táborban megtalálhatók. Később megtudják társaiktól, hogy a 24-es barakk előtt álló emberek a főbelövést várják. A reggeli Appelen szólították ki őket, s a kivégzésre az esti Appel után kerül majd sor. Azt is megtudják, hogy az a bizonyos alacsony sokkéményes épület a tábor konyhája.

Hitler kezébe veszi a hatalmat

15. BLOKK
1. terem

Az újonnan érkezett foglyok emlékezetében feli-déződnek azok a hírek, amelyek lidércnyomásos tartalmát nem tudták elhinni. Alig tudnak már visszaemlékezni az I. világháború utáni évekre, amikor az újságok apró betűvel említett-

ték Adolf Hitler tizedes nevét. Alakja és politikai beszédcinek hangneme látszólag nem fenyegette az emberiség érdekeit. Németország Kommunista Pártja felhívja a figyelmet arra, hogy Hitler programja nemcsak a német nép, hanem az egész emberiség számára is veszedelmes. Hitlernek sikerül anyagi támogatást kapnia az ipari köröktől, s így növelni tudja rohamosztagainak (SA) számát. Ezek az osztagok terrorcselekményeket hajtottak végre.

Az 1932-es berlini Hitler-ellenes tüntetések egybeesnek Hitler beszédével a düsseldorfi iparosok klubjában. A német monopolisták és militaristák, félve Németország Kommunista Pártjának győzelmétől, levélben kéri Hindenburg elnököt, hogy Hitlert nevezze ki kancellárnak (1932. november). A levél eredménnyel járt. 1933. január 30-án Hindenburg a katonai klikk és a kormány tagjainak jelenlétében — ott van közöttük Hermann Göring is — megszorítja a szolgálai hajlongó Adolf Hitler kezét, és kinevezi kancellárnak.

A Birodalom Kancelláriájában 1933. február 22-én tartott értekezlet eredményeképpen Hitler 3 millió márka támogatást kap a választási hadjárat lebonyolítására Krupptól, Flicktől, Schnitzlertől (IG-Farbenindustrie), Voglertől és a többi nagyiparostól. A támogatás nélkülözhetetlen, hiszen Hitler híveinek száma csökken.

A Reichstag felgyújtása

Hitler a hatalom átvétele után csaknem azonnal megrendezte az első politikai provokációt Németország Kommunista Pártja ellen. Lángokban állt a Reichstag — amelyet Göring gyújtott fel. Hitler pártja a kommunistákat vádolja a gyújtogatással. A Lipcsében megrendezett perben a vádlottak padjára került Georgij Dimitrov is. A vád koronatanúja a hitlerista birodalom

marsallja, Hermann Göring. A vádlott a hitlerista rezsim vádlójává válik, s Göring nem válaszol kérdéseire. „*Úgy látszik, Miniszterelnök Úr fél a kérdéseimtől*” — állapítja meg Dimitrov. A hitlerista párt nyomása alapvetően befolyásolta a kormány döntését.

A hitlerista propagandaapparátus teljes erejével a betiltott Kommunista Párt tagjai ellen fordult. Betiltották a Kommunista Párttal együtt a többi haladó pártot is. A bezárt gyáracskákbán létrejönnek az első koncentrációs táborok. A hitleristák a németek ezreit zárják drót és rács mögé. 1939-ig 250.000 német antifasisztát zártak koncentrációs táborokba, s közülük mintegy 32.000-et fejszével gyilkoltak meg.¹

A zsidóüldözés

Megkezdődik a zsidók üldözése. A hitleristák hetilapja, a „*Stürmer*” hazug, a legsötétebb ösztönökre alapozó zsidóellenes hadjáratot indít. Napvilágot látnak a zsidókat üldöző nürnbergi törvények (1935. IX. 15.). A zsidókat törvényen kívül helyezik. Elégetik azokat a könyveket, amelyek szerzői zsidók. Bojkottok, pogromok, koncentrációs táborok, a zsinagógák lerombolása és felgyújtása a hitleristák dobpergésétől kísérve, reflektorok fényében: Hitler, Göbbels és az NSDAP² más vezetőinek nagyhangú szónoklatai — ez a Harmadik Birodalom korabeli képe. 1938. november 9-ről 10-re virradó éjjel megkezdődött a „*kristályéjszaka*”-nak („*Kristallnacht*”) nevezett zsidóellenes akció. Ezeket az eseményeket megtárgyalták az 1938. november 12-i konferencián is. Idézzük a gyorsírási jegyzőkönyv egy részletét: ³

„Göring: Tulajdonképpen hány zsinagógát gyújtottak fel?

Heydrich:⁴ A Birodalomban összesen 101 zsinagóga

pusztult el tűz által, 76-ot feldúltunk, és 7.500 üzletet összeromboltunk.

Göring: Mit jelent az, hogy „tűz által elpusztult”?

Heydrich: Egy része leégett, más kiégett.”

A konferencia eredményeképpen Göring egy rendeletet adott ki, amelynek 1. §-a így hangzik:

„A német honos zsidók összességére a német állam javára egymilliárd birodalmi márka hozzájárulást rovnunk ki.”

Az újrafelfegyverzés

A versaillesi szerződés határozata ellenére Hitler hadsereget (*Wehrmacht*) szervezett. Az első egységek 1935 márciusában tették le az esküt. Békaidőben a hadsereg 36 hadosztályból, azaz 550.000 katonából állt.

A hitlerista hadsereg bevonul a Saar-vidékre. A hitlerista propaganda a fasiszták bibliája, a „*Mein Kampf*” alapján revansista jelszavakat hirdetett, az „életter” (*Lebensraum*) kiterjesztését követelte a „föld nélküli nép” („*Volk ohne Raum*”) számára. 1937. november 23-án Hitler ezt mondta az SS sonthofeni Politikai Iskolája növendékeinek: ⁵

„a német népnek joga van ahhoz, hogy uralma alá hajtassa Európát, s a német nép germán Birodalmává alakítsa.”

Ez a kijelentés egyezik a „*Mein Kampf*” hasonló nyilatkozataival: ⁶

„a nemzetiszocialista mozgalomnak arra kell törekednie, hogy megszüntesse az aránytalanságot népünk létszáma és országunk területe között.”

Még világosabban mondta ki ugyancsak Alfred Rosenberg: ⁷

„nem lehetünk tekintettel a lengyelekre, csehekre... Keletre kell löknünk őket, hogy szabaddá te-

gyük ezeket a földeket a germán parasztok ekéje számára...”

A világ közvéleménye

Az illegalitásba kényszerített kommunista párt a tomboló terror és állandó veszteségei ellenére is felhívja a társadalom figyelmét Hitler agresszív terveire. A „*Hitler háborút jelent*” feliratú plakát intelem és egyúttal felhívás Európa valamennyi népe számára. A világ közvéleményéhez fordulnak a külföldre menekült német hazafiak, Albert Einstein, Thomas és Henrich Mann, Anna Seghers és mások.

A világ azonban jobban hitt Hitler kijelentéseinek, aki beszédeiben békés szándékait bizonygatta.

Az első hadmozdulatok

Kihasználva a nyugati hatalmak engedékenységet Hitler 1938. december 3-án bevonult Ausztriába, fél évvel később pedig a müncheni szerződés értelmében (1938.IX.29.) a *Wehrmacht* elfoglalta a cseh Szudéta-vidéket, majd megszegve az alig aláírt szerződést Csehországot és Morvaországot is. (1939.III.15.)

A II. világháború kitörése

Már 1939. március 25-én Hitler utasítást adott Brauchitschnak arra, hogy „*foglalkozzék Lengyelország problémájával*”, s hozzátette: „*Lengyelországot teljesen le kell győzni. Ez az ország évtizedeken át nem jöhet politikai tényezőként számításba.*”

A Lengyelország elleni támadás terve a „*fehér terv*” („*Fall Weiss*”) fedőnevet kapja. Az 1939. május 23-án tartott értekezleten Hitler ezeket mondotta a tábornoki karnak:

Auschwitz. 15. blokk, 1. terem — részlet *

„Gdańsk semmi csetre sem a vita fő tárgya. Németország életterének kelet felé való kiterjesztéséről és új élelmiszerforrások biztosításáról van szó. Ezért szóba sem jöhet Lengyelország kímélése...”

Egy egész sor határprovokáció után — ezek közül a lengyel egyenruhába öltözött SS-eknek a gliwicci rádióadó ellen intézett támadása volt a legjelentősebb* — 1939. szeptember 1-én 4 óra 45 perckor Hitler hadserege átlepte a lengyel határt. Kibört a II. világháború.

A hitleri Birodalmat jellemezve a vád egyik képviselője, Thomas Dood ezeket mondotta a nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék előtt (1946):

„Ez a rendőrállam korunk politikai Frankensteinje volt, félelmet és rettegést hintett Németországban,

s halált és pusztulást hozott az egész világra. Törzsc a hitleri párt politikai vezetőinek testülete volt, agya a Birodalom kabinetje, hatalmas karja a *Gestapo* és az *SA*, amikor pedig keresztülmasírozott Európán, a *Wehrmacht* és az *SS* volt a lába.”

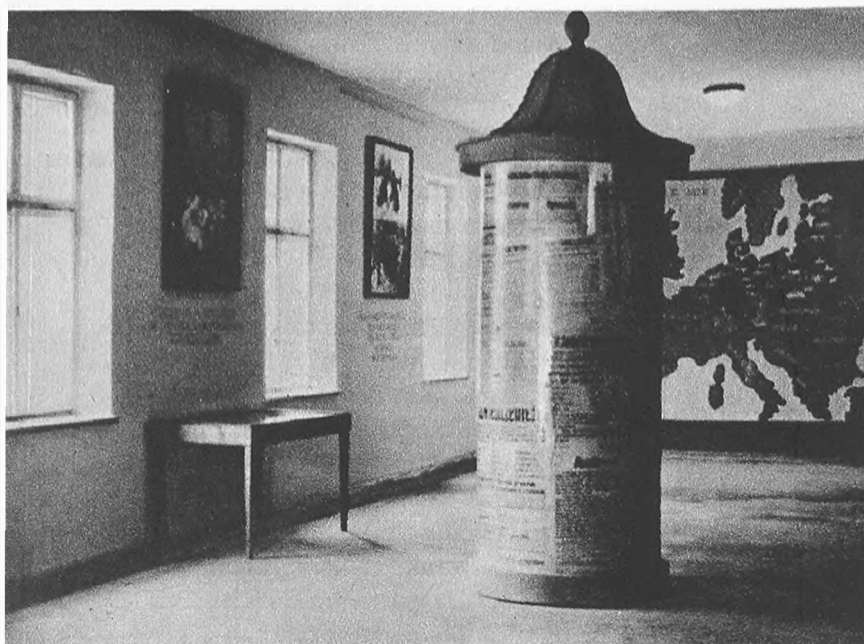
2 terem

Nehéz lenne felsorolni mindazokat a gaztetteket, amelyeket a hitleristák a megszállott országokban elkövettek. A lakosság kitelepítése, a városok és falvak bombázása, a kulturális értékek elrablása és pusztítása, a lakosság kényszymunkára szállítása, a népek biológiai kiirtása, a politikai, vallási és faji üldözés, a tömeges letartóztatások, a foglyok kínzása, a tömeges kivégzések mind csak példái a rengeteg gaztettnek. A hirdetőszlopokat teleragasztották a kivégzésekről beszámoló hirdetésekkel, pedig csak ritkán adtak hírt ezekről. Hans Frank generalgubernator a „*Völkischer Beobachter*” riporterének, Kleissnek 1940. november 6-án adott nyilatkozatában a következőket mondotta: ⁹

„...Amikor Prágában például nagy vörös plakátokat ragasztottak ki az utcákon azzal a hírrel, hogy a mai napon 7 csehét kivégeztek, ezt mondtam magamban: ha én minden lelőtt 7 lengyclről plakátot akarnék kiragasztani, valamennyi lengyelországi erdő kevés lenne a szükséges papírmennyiség gyártásához.”

Az ellenállási mozgalom

Ez a véres terror szükségszerűen kiváltotta az ellenállást. Valamennyi megszállott országban megalakultak az ellenállási mozgalom szervezetei. Azok a hazafiak álltak be soraiba, akik erejüket és életüket nem kímélve közelebb akarták hozni a fasizmus vereségét. A partizánosztatok veszteségeik ellenére is megrongálják a közlekedési hálózatot, felrobbantják a katonai szállít-

Auschwitz. 15. blokk, 2. terem — részlet *

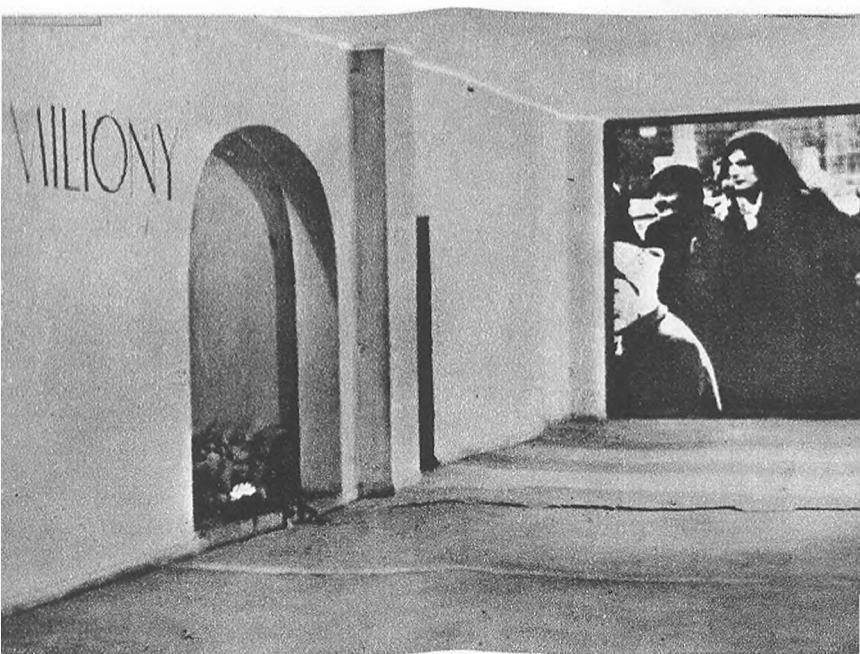
mányokat, rendszeresen csatákat vívnak az ellenséggel.

A koncentrációs táborok

A hitleristák kiépítették a koncentrációs táborok hálózatát. Számuk a főképp fegyvergyárak mellett létrehozott altáborokkal együtt 1944-ben meghaladta az ezret. Legnagyobb az Auschwitz-Birkenau-i (Oświęcim-Brzezinka) tábor volt.

A koncentrációs táborok mellett haláltáborokat is szerveztek, ezek: Treblinka, Belzec, Chelmno, Sobibór.

A háború után végzett statisztikai számítások szerint valamennyi hitlerista táborban együttvéve mintegy 10 millió ember pusztult el.

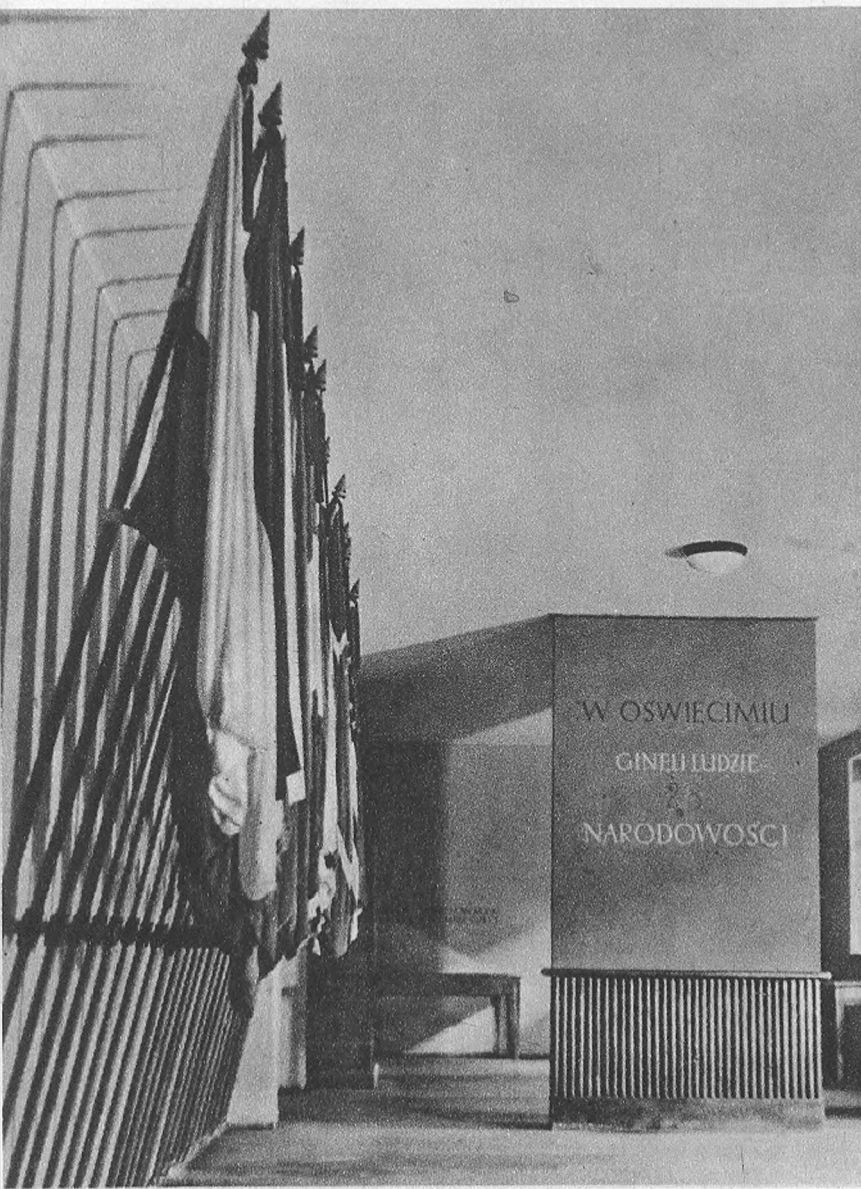
Auschwitz, 4. blokk, 1. terem — részlet *

Auschwitz

4. BLOKK 1. terem

A „*Konzentrationslager Auschwitz-Birkenau*”-ban 4 millió ember vesztette életét — 4 millió Európa valamennyi megszállott országából. Ezt a számot a terület, a berendezések és a tábori okmányok alapos átvizsgálása és a szakértők véleménye alapján állapították meg.

A hitlerista gáztetteket vizsgáló szovjet Rendkívüli Bizottság megállapította, hogy „*Auschwitzban nem kevesebb, mint 4 millió ember pusztult el*”. Lengyelország Legfelsőbb Népbírósága leszögezte, hogy „*Auschwitzban mintegy 4 millió fő vesztette életét*.” A nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék meg-

Auschwitz. 4. blokk, 2. terem — részlet *

állapítása szerint „*Auschwitzban több mint 4 millió ember pusztult el*”.

Egy urnában egy marék, a birkenauai tábor területéről hozott hamut őriznek azok emlékére, akik „*4 millióan voltak*”.

A népek terme

2. terem

A hitleristák különféle okmányokon feljegyezték a foglyok állampolgárságát és nemzetiségét. Ezekből az okmányokból kiderül, hogy Auschwitzot választották színhelyül a zsidók teljes kiirtására irányuló tervek megvalósításához. A tábor volt parancsnoka, Rudolf Höss a háború után a börtönben megírta emlékiratait. Kéziratában idézi Himmlerrel 1941 nyarán folytatott beszélgetését. Himmler kijelentette: ¹⁰

„A Führer parancsot adott a zsidókérdés végleges megoldására. Nekünk, az SS-nek kell ezt a parancsot teljesítenünk. A Keleten lévő haláltáborok nem tudnak megbirkózni a nagyszabású feladatokkal. Éppen ezért Auschwitzot jelöltem ki erre a célra, mivel közlekedési szempontból előnyös helyzetben van, s területét könnyű elszigetelni és álcázni...”

A szovjet hadifoglyok meggyilkolása

1941. október 7-én érkezett Auschwitzba az első szovjet hadifogolyszállítmány. Ezt azután további szállítmányok követték. A kiadott számok alapján megállapították, hogy összesen 13.775 hadifogoly érkezett.¹¹

1941 októbere és 1942 februárja között 8.320 hadifogoly halt meg.¹² A meggyilkoltak nevét beírták a halottnyilvántartó könyvbe (*Totenbuch*), s ugyanitt jegyezték fel a halál okát és óráját is. A bejegyzések mindkét rovatban nyilvánvalóan kitaláltak. Az elhalálozások időpontjai

Anschwitz. Szovjet hadifoglyok érkezése a táborba. Archiv felvétel

5-10 perces időközökben követik egymást, és 653 fiatal és egészséges — katonai szolgálatra alkalmasnak minősített — hadifogoly szívszélhűdésben halt meg.

A mintegy 13.000 hadifogolyból 1945. január 17-én, az utolsó Appelen mindössze 92-en voltak a táborban

1941. szeptember 3-án a szovjet hadifoglyokon végezték a gázzal való tömeges gyilkolás kísérleteit.¹³ Ekkor 600 hadifogoly vesztette életét, valamint 250 fogoly a tábori kórházból.

A cigányok kiirtása

A birkenauai cigánytábor nyilvantartási könyveit a foglyok elrejtették, majd a háború után átadták az illetékeseknek. A könyv 20.946 nevet tart nyilván. A hitleristák egész családokat — felnőtteket és gyermekeket — helyeztek el a táborban. Közülük mintegy 2.000-et átküldtek más táborokba, többiek vagy elpusztultak a különféle betegségek és a kimerültség következtében, vagy 1944. augusztus 2-án gázkamrákban vesztették életüket. A cigányok likvidálásáról így ír Höss táborparancsnok:¹⁴

Auschwitz. A Z-9260 számmal jelölt cigánynő tábori fényképe. A felvételt az SS készítette

„1944. augusztusáig mintegy 4.000 cigány maradt Auschwitzban, akiket a gázkamrákba kellett küldelnünk. Az utolsó percig nem tudták mi vár rájuk. Csak akkor jöttek rá, amikor az V. krematóriumhoz vezették őket. Nem volt könnyű bekényszeríteni őket a kamrákba.”

A tömeggyilkosság

3. terem

A táborban papok és a legkülönbözőbb vallások hívei, különféle társadalmi osztályok és foglalkozások képviselői pusztultak el... Egészségesek és betegek, öregek és gyermekek vesztették életüket... Városokból, falvakból, más koncentrációs táborokból, hadifogolytáborokból kerültek ide...

A halálhoz vezető út

Az áldozatok félrevezetése

A zamości járáshoz hasonlóan kitelepítették a lengyel lakosságot a poznaí és a sziléziai vajdaság egyes területeiről, a żywieci járásból és több más vidékről. A fenti területeket gyarmatosítás céljaira ürítették ki. A kitelepítetteket Auschi-

Birkenau. A vasúti rakodó, ahol a foglyokat kiszállították a vagonokból és szeliktálták. A felvételt az SS készítette

witzba irányították „letelepedésre”. Ugyanezzel vezették félre a zsidókat Franciaországban, Hollandiában, Magyarországon és sok más országban. A görög zsidóknak német és görög nyelvű felirattal ellátott vasúti jegyet adtak.

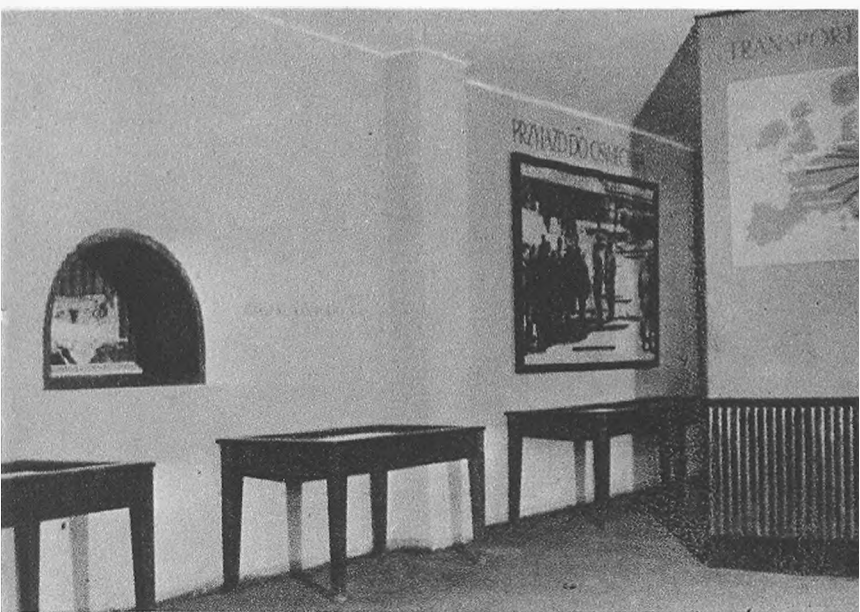
A hitleristák egyik 1941. március 10-én kelt levelében ezt olvassuk: ¹⁵

„a szlovák kormány 500 márkát fizet minden egyes zsidó átvételéért, s ezen felül fedezi a szállítási költségeket is.”

A foglyok szállítása

A foglyokat néha Auschwitztól 2.400 km távolságban tartóztatták le. Az utat lezárt tehervagonokban kellett megtenniük. A foglyok szállítás közben nem kaptak semmi élelmet,

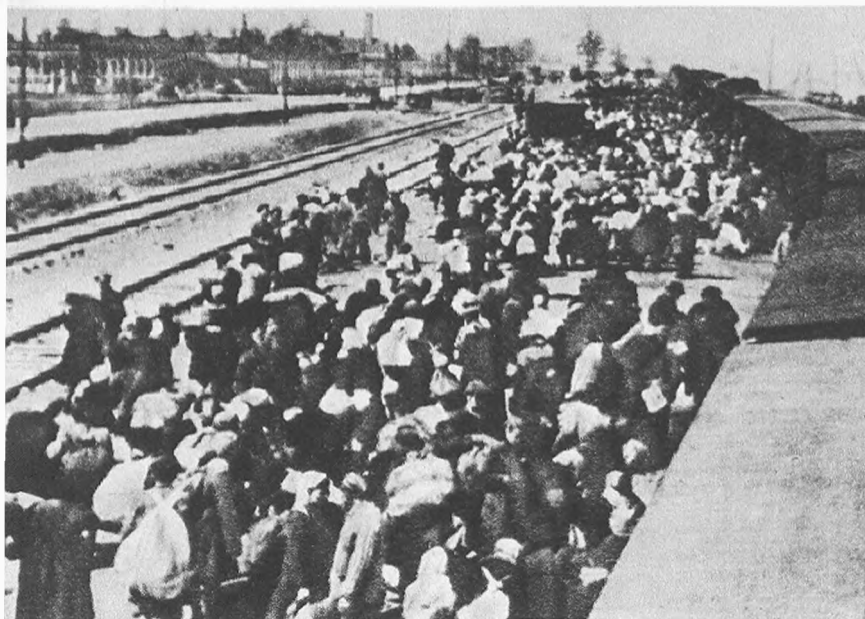
Auschwitz. 4. blokk, 3. terem — részlet *

és nem biztosítottak számukra lehetőséget természetes szükségük végzésére. A Közlekedési Minisztérium értekezletein pontosan meghatározták az Auschwitzba irányított vonatok menetrendjét. A menetrendet percnyi pontossággal betartották, hogy ne okozzanak zavart a szállításban, főképp a katonai szállítmányok rendjében.¹⁶

A tehervagonok ajtaját először a birkenaui pályaudvaron nyitották ki. A vágányok innen egyenesen a II. és a III. krematóriumhoz vezettek. Itt azután az SS-ek kiválogatták a foglyokat. Höss táborparancsnok leírása szerint ez így történt:¹⁷

A szelektálás

„A vagonokat egymás után ürtették ki. Csomagjaik félretétele után a zsidók egycsével elhaladtak az SS-orvos előtt, aki eldöntötte, munkaképesek-e vagy

Birkenau. Transzport érkezése a rakodóra. Az SS felvétele

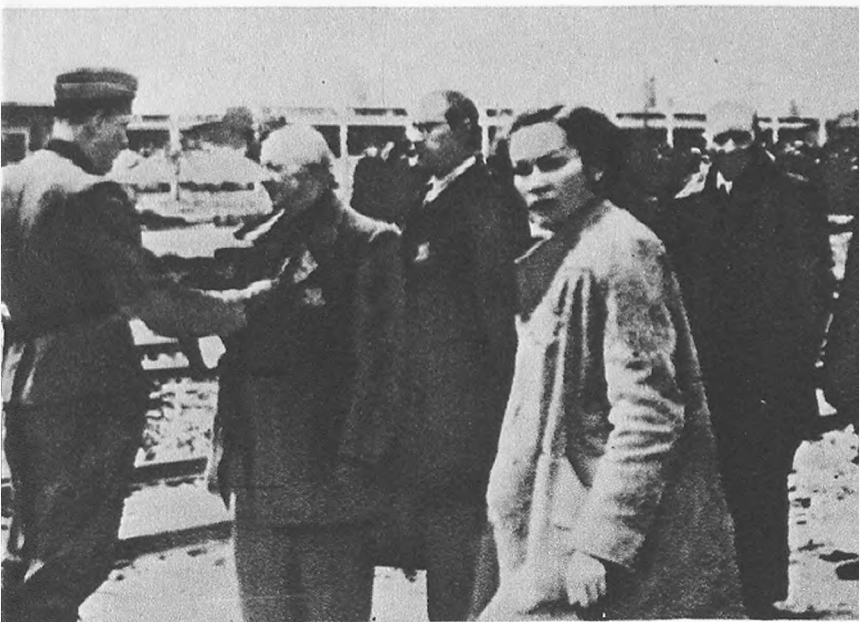
sem. A munkaképeseket kis csoportokban azonnal elvezették a táborba. A transzportok 25—30%-a volt általában munkaképes, de az egyes szállítmányok között jelentős különbségek voltak. Így például a görög zsidóknak csak 15%-át lehetett a munkaképesek közé sorolni...”

Egy másik tanú, Johann Kremer SS-orvos, aki személyesen is részt vett a szelektálásban, ezt jegyezte fel: ¹⁸

„Hajnali 3 órakor voltam először „különleges akción”. Dante pokla elhez képest valóságos vígjáték. Nem ok nélkül nevezik Auschwitzot haláltábornak...”

Az SS-ek szívesen vettek részt a foglyok kiválogatásában. Johann Kremer így ír erről: ¹⁹

„Este 8 óra körül megint különleges akción voltam egy hollandiai transzportnál. Az SS-ek szívesen

Birkenau. Szelektálás a rakodón. Az SS felvétele

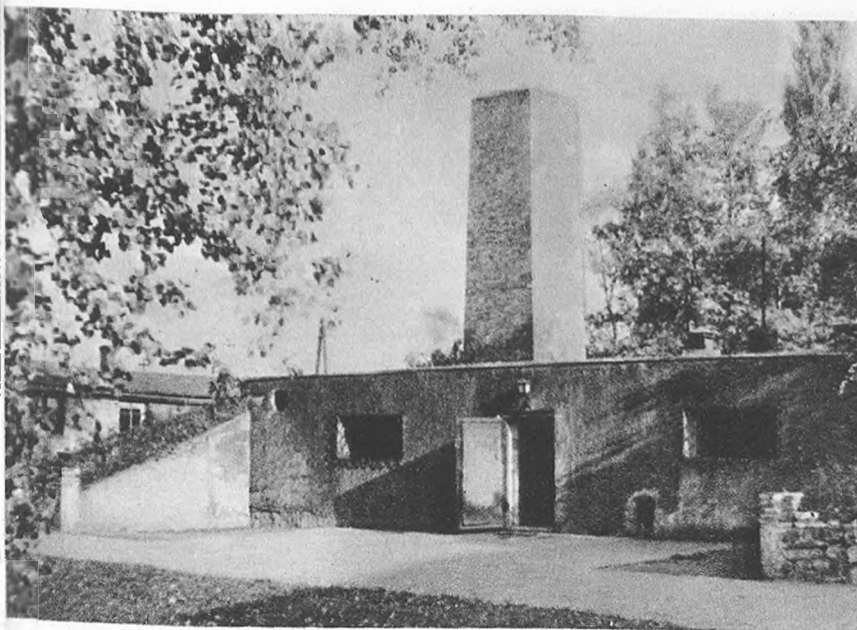
vesznek részt ezekben az akciókban az érte járó 1/5 liter vodka, 5 cigaretta, 100 gramm kolbász és kenyér miatt.”

A halálkombinát

Mintegy 40 km² tartozott a tábor fennhatósága alá (*Interessengebiet*). Az auschwitzi anyatábor (*Auschwitz I.*) a térképen a terület délkeleti részén látható, mintegy 3 km-re az északnyugati részen elterülő birkenauai tábortól, (*Auschwitz II.* vagy *Birkenau*). A térkép alapján a birkenauai tábor többszöröse volt az auschwitzinak.

A térkép nem jelöli a monowicci tábor (*Auschwitz III.*) a hozzá tartozó mintegy 40, Szilézia egész területén szétszórta altáborral.

A térkép piros színnel jelöli a tömeggyilkosságok színhelyét.

Auschwitz. Az I. krematórium*

Auschwitzban megjelöltük a 11. blokkot. Ennek pincéjében végezték 1941. szeptember 3-án a kísérletet a ciklon B gázzal. A blokk udvarán kb. 20.000 foglyok lőttek agyon. Gázzal gyilkoltak az auschwitzi I. krematórium hullaházában is.

Birkenauban, mielőtt felépítették a 4 nagy gázkamrát és a krematóriumokat, a foglyokat két parasztházban (a „piros és a fehér házikóban”) ölték meg mérgező gázzal. Igazolják ezt Höss „Emlékiratai” is: ²⁰

„Míg 1942 tavaszán csak kisebb akciókról volt szó, nyáron a transzportok úgy megnőttek, hogy újabb kivégzőhelyeket kellett létesítenünk. Egy, a későbbi krematóriumoktól nyugatra lévő parasztházakat választottunk ki...”

A holttesteket a krematóriumokban égették el, de az áldozatok nagy száma miatt kénytelenek

Birkenau. Tábor-részlet. Barakkok. Archív felvétel

voltak tömegsírokban elásni, vagy hatalmas máglyákon elégetni a holttestek egy részét. Höss szavai szerint: ²¹

„Csak nyár vége felé (1942) kezdtük meg a holttestek elégetését — eleinte farakásokon, amelyeken kb. 2.000 test fért el, később pedig gödrökben a már korábban eltemetett holttestekkel együtt. A tetemeiket eleinte fűradt olajjal, majd pedig metanollal öntöttük le. A gödrökben a holttesteket szünet nélkül, éjjel-nappal égettük. 1942 november végén kiürítettük valamennyi tömegsírt. Az eltemetettek száma elérte a 107.000-et.”

A máglyák hatalmas méreteit bizonyítja, hogy az égetés bűze messzi kilométerekre elterjedt. Auschwitztól távol eső vidékeken is kezdtek a zsidók elégetéséről beszélni. Höss megállapítja, hogy az Auschwitz környéki német léghárító

egységek tiltakoztak a távolról is jól látható tüzek ellen.²²

4. terem

A tömeggyilkosság módszerei

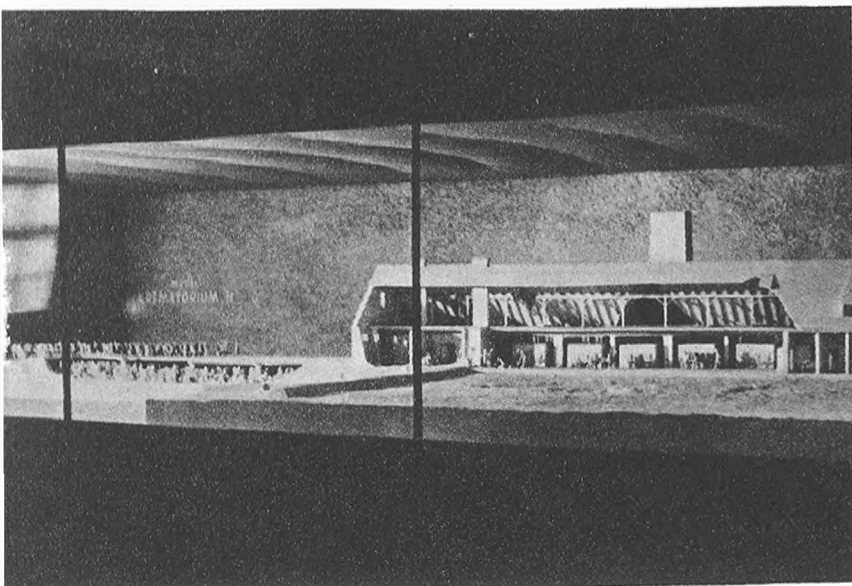
A gázkamrák és krematóriumok megmentett műszaki tervci, az említett berendezések romjai és Höss volt táborparancsnok felvilágosításai alapján teljes képet alkothatunk magunknak a tömeges kivégzések menetéről.

A foglyok kiválogatása után a gázkamrákba szánt emberekkel, akik a rakodón maradtak, közölték, hogy fürdeni mennek. A gázkamrák mennyezetén zuhanyrózsák voltak. A 210 m² alapterületű helyiségbe ütlegetések közepette kutyákkal mintegy 2.000 áldozatot kergettek be. A gázkamra ajtajának bezárása után ciklont szórtak a helyiségbe a mennyezeten megfelelően kiképzett nyíláson keresztül. 15—20 perc múlva kinyitották a gázkamra ajtaját, kivették a meggyilkoltak aranyfogait, fülbevalóit, lehúzták gyűrűjüket, levágták a hajukat, majd a krematóriumokhoz szállították őket. A meggyilkoltak iratait megsemmisítették.

Egy fogolynak sikerült illegálisan fényképet készíteni 1944-ben egy ilyen akcióról. A fényképek leírását megtaláljuk a tábori ellenállási mozgalom által kiküldött egyik levélben. Idézzük a levél megfelelő részletét: ²³

„Sürgős. KüldjeteK sürgösen két tekercs filmet 6 x 9-es fényképezőgéphez. Fényképezni tudunk. Küldünk egy fényképet a birkenaui táborból, a gázkamrákról. A képen egy szabadtéri máglya látható. Ilyeneken égetik el a holttesteket, mert a krematóriumok nem győzik. A máglya előtt az elégetésre váró holttestek láthatók.

A másik fénykép az erdőben azt a helyet mutatja, ahol az emberek az állítólagos fürdéshez vetkőznek — innen a gázkamrákba hajtják őket. A tekercset minél

Auschwitz. 4. blokk. A birkenai gázkamra és krematórium modellje *

előbb küldjétek. Nagyítás után — véleményünk szerint — tovább lehet küldeni a felvételeket.”

A gáztettek álcázása

A tömeggyilkosságokat, és általában a koncentrációs tábor életét szigorúan titokban tartották. Az újonnan érkezett foglyok egy részét az SS különleges munkacsapatokba („*Sonderkommando*”) osztotta be. Feladatuk a gázkamrák kiürítése és a holttestek elégetése volt. A „*beavalottakat*” (*Geheimnisträger*) magukat is a gázkamrákba küldték egy idő múlva, s helyüket újonnan érkezettekkel töltötték be.

A szigorú titoktartás ellenére is sikerült a munkacsapat egyik tagjának néhány tragikus eseményt feljegyezni. Feljegyzéseit egy üvegben elásta. Többek között beszámol a gyermekek meggyilkolásáról is: ²¹

„Ényes nappal idevezettek hatszáz 12—18 éves csíkos fogolyruhába öltöztetett zsidó fiút... Olyan szép és jó felépítésű gyerekek voltak, hogy még a rongyok sem tudták elcsúfítani őket...

A fiúk meglátták a kéményekből felszálló füstöt, és megértették, hogy a halálba mennék. Félelem vett erőt rajtuk, kétségbeesetten szaladgáltak fel-alá a téren és a hajukat lépték. Sokan sírtak...”

Valamennyi SS-nek alá kellett írnia azt a nyilatkozatot, hogy sem a koncentrációs táborban való szolgálata idején, sem pedig más egységhez való áthelyezése után nem beszél a tábor berendezéséről.

A tömeggyilkosságot titok fedte, s a rá vonatkozó okmányok tele vannak rejtjelekkel és fedőnevekkel (pl. *SB-Sonderbehandlung, Gu-gesondert untergebracht*, stb.) Még az erfurti „*Topf und Söhne*” cég által készített berendezéseknek is „ártatlan” külsejük volt.

A ciklon B

A tábori raktárakban üres és teli ciklon B-s dobozokat találtak. A ciklon B-t a „*Degesch*”²⁵ cég gyártotta, és a „*Tesch und Stabenow*” cég hozta forgalomba. Az auschwitzi tábor teherautói jártak a dessau gyárba a gázért. Ezt néhány fennmaradt menetlevél (*Fahrbefehl*) is igazolja.

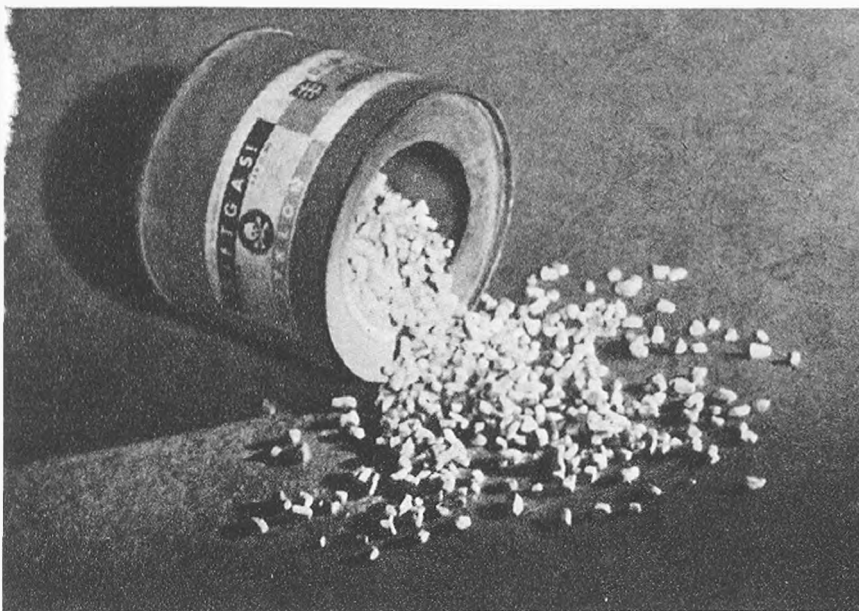
Höss visszaemlékezéseiben nem tagadja, hogy a ciklon B alkalmazása: ²⁶

„megnyugtatóan hatott rám, hiszen hamarosan meg kellett kezdenünk a zsidók tömeges kiirtását, s eddig sem én, sem Eichmann nem tudtuk, hogyan is fogjuk ezt megvalósítani...

Most megtaláltuk a megfelelő gázt és a megfelelő eljárást.”

A kristály alakú ciklon B²⁷ a leggyorsabban és legerősebben ható mérgek közé tartozik.

Auschwitz. 4.blokk, 4. terem. Ciklon B gázzal teli konzervesdoboz. Archiv felvétel

A halált belső fulladás okozza, amelyet félelemérzet, szédülés és hányinger kísér.

A holttestek felhasználása

5. terem

A tábort felszabadító Szovjet Hadsereg kb. 7.000 kiló, egyenként átlag 25 kg-os papírsákokba csomagolt emberi haját talált. Ez már csak a maradék volt, amelyet a tábori hatóságok nem tudtak elszállítani a bajorországi feldolgozóüzemeknek (*Alex Zink* cég). A haját kilogrammonként 50 pfénningért adták el. A krakkói Törvényszéki Szakértői Intézetben végzett elemzés megállapította: ²⁸

„A megvizsgált hajmintákban ciánhidrogén jelenléte mutatható ki. A ciánhidrogén a ciklon elnevezésű mérgező vegyületek alapvető alkotórésze.”

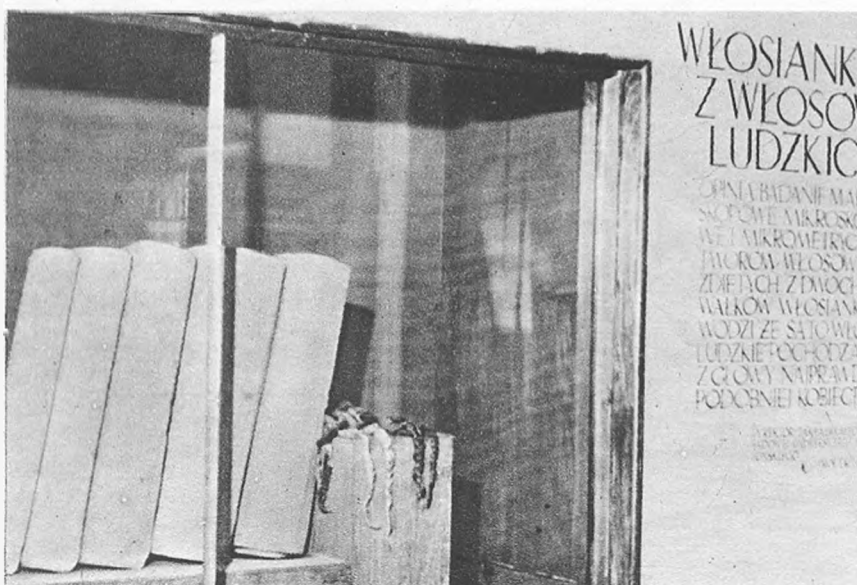

Auschwitz. 4. blokk, 5. terem. A gázkamrában meggyilkolt áldozatok levágó haja. Archiv felvétel

A hajból matracot készítettek. A *Friedlandban* talált bálákat a krakkói Törvényszéki Orvosi Intézetben elemezték. A szakvélemény így hangzik: ²⁰

„A két matracból vett minták makroszkópiái, mikroszkópiái és mikrometrikai vizsgálata kimutatta, hogy anyaguk emberi haj - minden valószínűség szerint női fejről származó haj.”

A meggyilkoltak nemesfém-ből készült műfogait kitepték, összeolvasztották, rudakba öntötték és elküldték az SS Központi Egészségügyi Hivatalának. A holttestek elégetése után maradt hamut vagy elásták, vagy a környező folyókba és tavakba szórták.

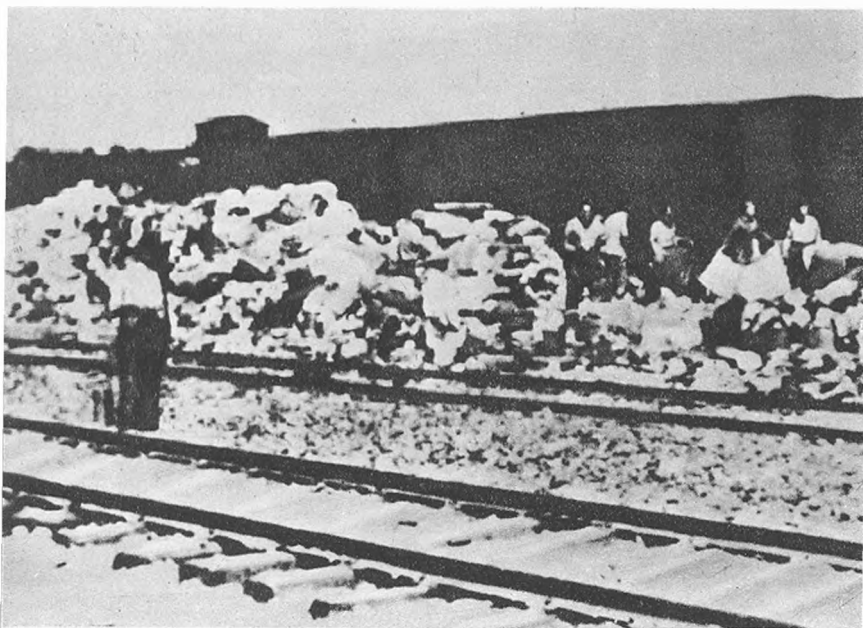
Auschwitz. 4. blokk, 5. terem — részlet *

A foglyok kirablása

6. terem

A foglyoknak a táborba magukkal hozott ingóságait a raktárbarakkokban gyűjtötték össze. Ezeket a barakkokat a tábori zsargonban „*Kanadának*” nevezték. A 35 barakkban foglyokból álló külön munkacsoportok rendszereztek a hatalmas mennyiségű ruhaneműt, az értéktárgyakat, devizát, stb. Az elrablott értékek mennyiségéről így ír Höss: ³⁰

„Annak ellenére, hogy állandóan új fészereket és barakkokat építettünk, a foglyok pedig éjjel-nappal szortírozták a készleteket, állandóan növeltük az itt dolgozók számát, s naponta néha 20 tehervagont is megraktunk a kiválogatott holmival, egyre szaporodtak a poggyászhalimok... A 30 újonnan épült barakk azonnal színültig telt, s a kiválogatatlan pogy-

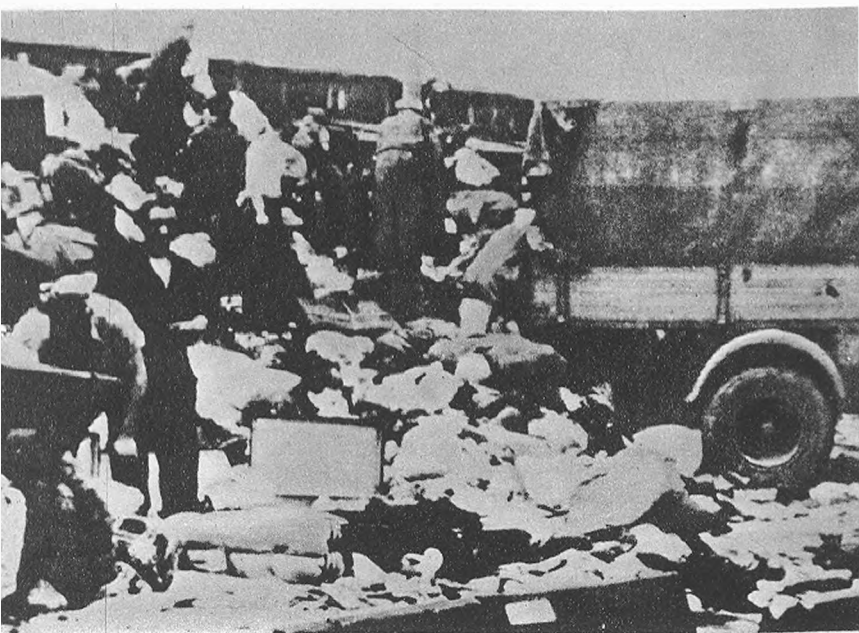
Birkenau. Vasúti rakodó. A gázkamrába irányított foglyoktól elvett holmi
Az SS felvétele.

gyászhalomok ott tornyosultak a barakkok között. A munkacsapatok létszámának növelése ellenére sem remélhettük, hogy meg tudunk birkózni a feladatokkal.”

A rablott értékekről Odillo Globocnik *SS-Gruppenführer*, az SS és a Rendőrség parancsnoka készített időszakos jelentéseket a lublini körzet számára. Az egyik ilyen jelentés az elrablott tárgyak, devizák és ékszerfélék értékét 178.745.960 márkára becsüli.

A zsákmány elosztása

A rablott értékeket különféle hilterista intézményeknek küldték szét. Oswald Pohl és a Központi Gazdasági Igazgatási Hivatalban ³¹ alkal-

Birkenau. Vasúti rakodó. Az elrabolt holmit gépkocsira rakják. Az SS felvétele

mazott magasrangú tisztek perével kapcsolatban számos bizonyíték került elő az „*Aktion Reinhardt*” fedőnévvel ellátott fosztogatásokról. Nehány részlet:

„Ezek az óraküldemények a „*Reinhardt*” akcióval vannak kapcsolatban, amit a lepecsételt ládákban lévő szállítási bizonylatokból meg is lehetett állapítani... A bizonylatokon feladóként a „*KL-Lublin*”, vagy néha a „*KL-Auschwitz*” nevek szerepeltek”.⁹²
 „Az órák Oranienburgba kerültek, a szemüvegeket az Egészségügyi Hivatalnak küldték, a közszükségleti cikkeket, pl. törölközőket, bőröndöket, háztisztaakat a *Volksdeutsche Mittelstelle*, a Német Népiség Megerősítésére Kirendelt Birodalmi Biztos hivatala kapta, a törölközőket, abroszokat a katonai egységeknek, a ruhaneműt a Pénzügyminisztériumnak, a bundákat pedig Ravensbrückbe szállították. 10–12 intézménynek küldték tehát ezeket a cikkeket...”⁹³

Birkenau. Az elrablott holmit a raktárakba, a „Kanadába” szállítják.
Az SS felvétele

Himmler Oswald Pohlhoz írt levelének (*Feldkommandostelle* — 10. 1942. — *Geheim*) tartalma a következő:

„...a lublini és auschwitz-i raktárakban lévő használati cikk és ruhanemű készletekből 1942 karácsonyán az alábbi szerveket kell ellátni:

- 1) A *volksdeutschok* tranzisztériai csoportját. Létszám kb. 135.000 fő.
- 2) A GG-Zsitomir-i németeket — 45.000 fő.
- 3) A Halbstädter járási *volksdeutsch* telepeket, kb. 40.000 fő.
- 4) A korizai *volksdeutschokat*, 15.000 fő.
- 5) A nyikolajevi *volksdeutschokat*, ... fő. (A számot nem diktálta be az *SS-Reichsführer*)
- 6) A GG-Lublin-i telepeseket.

Az 1—5 csoportba tartozó *volksdeutschok* mindegyikét el kell látni öltönnyel vagy ruhával, amennyiben lehet kabáttal és kalappal is. Három ígert, a szükséges fehérneműt és egyéb használati tárgyakat va-

Birkenau. „Kanada”. A foglyok osztályozzák a rablott holnit. Az SS felvétele

lamint bőröndöt kell adni mindenkinek. A rászorulókat el kell látni rugós ágyakkal, ágyneművel és pokróccal.”

A gázkamrákban meggyilkolt foglyoktól elrabolt és a raktárakban felhalmozott tárgyakat igénybe vették a táborban szolgálatot teljesítő SS-ek is. Levélben kérik a táborparancsnokot, hogy adjon ki gyermekeik számára gyermekkoszikát és csecsemőkelengyét.

A tárgyi bizonyítékok

Ahogy a Szovjet Hadsereg közeledett, a hitleristák rohamtempóban igyekeztek kiüríteni a raktárakat. Csak azt hagyták ott, ami véleményük szerint értéktelen volt. Néhány nappal a tábor felszabadulása előtt a visszavonuló SS osztagok

Auschwitz. A ruharaktár. Archiv felvétel

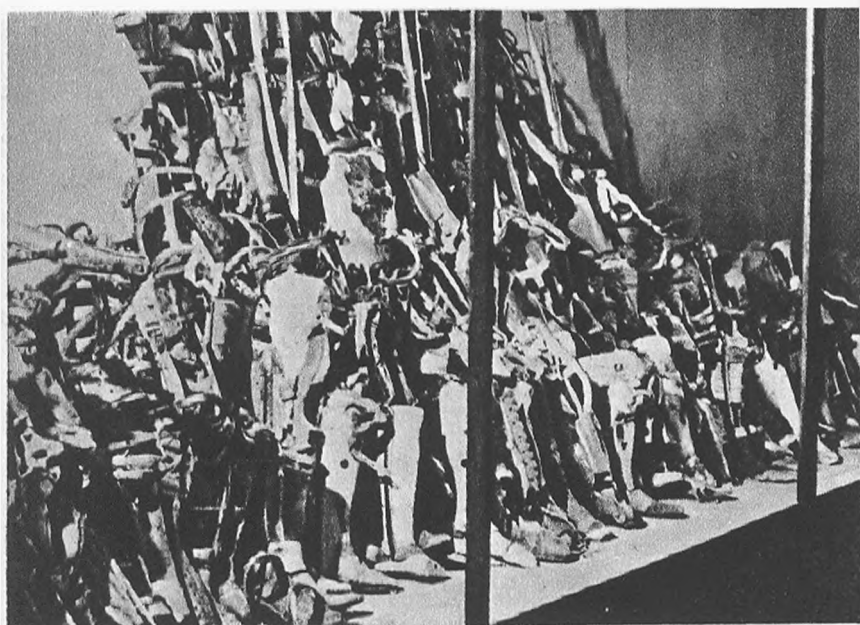
felgyújtották a raktárakat. A 6 csak részben
leégett barakkban a következő tárgyakat találták:

348.820 öltözet férfiruhát,
836.525 öltözet női ruhát,
5.255 pár női cipőt,
38.000 pár férfi cipőt,
13.649 szőnyeget,

valamint nagymennyiségű fogkefét, borotvacse-
tet, használati tárgyat, művégtagot, szemüve-
get, stb.

5. BLOKK Ez a rengeteg visszamaradt tárgy, bár az elra-
blottaknak csak elenyésző hányadát alkotja, mé-
gis bizonyítja a meggyilkoltak hatalmas számát,
felfedi az áldozatok nevét (a bőröndökön felir-
atok vannak), s a feliratokból gyakran azt is

Auschwitz. 5. blokk, 5. terem — részlet *

meg lehet állapítani, hogy tulajdonosuk gyermek volt (pl. *Waisenkind*”, stb.)

Az egyik égő raktárban nagymennyiségű elszennedett szemüveget találtak. Ha minden tizedik ember szemüveget is viselt volna, hánynak kellett elpusztulnia Auschwitzban és Birkenauban? A nürnbergi Katonai Törvényszék előtt Kaltenbrunner ³⁴ védője ezt kérdezte az auschwitz-i tábor volt parancsnokától:

„Hogyan volt képes Ön végrehajtani ezt az akciót?”

Höss így válaszolt: ³⁵

„Minden kétséggel Himmler SS *Reichsführer* könyörtelen parancsa és annak indítékai jelentették számomra az egyetlen és döntő érvet.”

Ez teljes egészében megegyezik Höss 1947. január 11-i kihallgatásának jegyzőkönyvével. Itt kijelentette: ³⁶

„Mivel az SS-hez tartoztam, és a szervezet fegyelmében nevelkedtem, meg voltam győződve arról, hogy mindaz helyes, amit az SS főnöke és Hitler parancsol, s szégyen és gyengeség lenne valamilyen módon kibújni parancsaik és utasításaik teljesítése alól. Éppen ezért a végsőkig kitartottam minden számonra kijelölt helyen, s buzgón végrehajtottam minden utasítást, bár a koncentrációs táborokban végzett munkám során láttam, hogy embertelen dolgok történnek ott...”

Birkenau földjét a gázkamrákban meggyilkolt milliók hamvai borítják, azoknak a hamvai, akik nem szerepelnek a tábori nyilvántartásokban, akiknek minden iratát elpusztították, s nem maradt utánuk nyom.

6. BLOKK

1. terem

Érkezés a táborba

Nem minden transzportot szelektáltak a pályaudvaron. Némelyiket egyenesen a táborba irányították, ahol átestek az ún. „fogadás” (*Begrüßung*) szertartásán. Az első foglyok, 728 lengyel, 1940. június 14-én érkeztek a táborba.

Amikor a táborkapu bezárult az újonnan érkezettek mögött, sorba állították őket. A táborparancsnok kijelentette, hogy nem szabad megfélekedezniük arról, hogy „*koncentrációs táborba érkeztek, ahonnan csak a krematóriumok kéményén keresztül lehet kijutni...*”

A foglyok megnyírása és a fürdő

A foglyokat a 26. blokk felé hajtották. A blokk előtt le kellett vetközniük, megnyírták őket, majd

Auschwitz. A foglyok tetoválása. A felvétel a tábor felszabadulása után készült

bezsúfolták a fürdőbe. Itt ütlegetés és ordítozás közepette forró vagy jeges vizet eresztettek rájuk, néhány perc múlva pedig — tekintet nélkül az évszakra — kikergették a foglyokat meztelesen az udvarra. Itt kiosztották a rabruhákat — amelyek rendszerint vagy túl kicsik vagy túl nagyok, de mindíng rongyosak és piszkosak voltak.

A foglyok nyilvántartásba vétele és tetoválása

Megkezdődött az újonnan érkezettek nyilvántartásba vétele. Feljegyezték a fogoly személyi adatait és számot adtak neki. Csak az auschwitzi táborban tetoválták a számot a foglyok bal alsókarjára. A tetoválást kezdetben speciális fém

készült pecsétlővel végezték, amelynek számjait meglehetősen vastag, kb. 1 cm hosszú tűk alkoták. Így tetoválták a szovjet hadifoglyokat. Később fafogantyúba erősített tűvel tetováltak. A szerkezet tollszárra emlékeztetett. Ettől a perctől kezdve a szám helyettesítette a fogoly nevét, s egyetlen ismertető jele volt.

A foglyok jelölése

Rongydarabra nyomtatott számukat a foglyok felvarrták nadrágjukra és zakójukra. A szám fölé egy színes háromszöget kellett varrniuk. A háromszög színe a letartóztatás okát jelölte. Leggyakrabban a piros háromszögeket adták ki — ezt viselték a politikai foglyok.

A táborparancsnokság zöld színnel jelölte a közönséges bűnözőket. A háromszögben annak az államnak a kezdőbetűje volt olvasható, ahonnan a fogoly származott (német nyelven).

A foglyok ruházata

Az öltönyön kívül minden fogoly inget és gatyát, fapapucsot vagy cipőt kapott. A tábor fennállásának első időszakában, egészen 1940 decemberéig a foglyok többsége nem kapott lábbelit és sapkát. Télen az SS kabátot is adott.

A női foglyok csíkos ruhát és köntöszt viseltek. Később a meggyilkolt hadifoglyok és zsidók ruháit adták ki a foglyoknak. Így emlékezett vissza erre Höss:³⁷

„Saját kezdeményezésem alapján kezdtem a gázkamrába került zsidók után maradt holmiból először meleg fehérneműt, majd pedig ruhát osztani a foglyoknak. A ruhák hátát piros festékkel jelöltük meg...”

A fehérneműt többhetes időközökben cserél-

Auschwitz, 6. blokk, 1. terem — részlet *

ték. A katasztrófális ruhahelyzet miatt Oswald Pohl levélben fordult a koncentrációs táborok parancsnokaihoz 1944. november 7-én. Levelében az alábbiakat olvashatjuk: ³⁸

„Lehetetlen, hogy állandóan panaszkodjanak a ruházat rossz minőségére, sőt szánakozzanak a foglyokon, hogy „szegényeknek” (*der arme Kerl*) pl. nincs cipőjük, ahelyett, hogy — ha a szükség úgy kívánja — rendszeresen kioktatnák botjaikkal, hogyan is bánják a fogoly a holmijával.”

A számozott foglyok létszáma

2. terem

A tábor fennállásának egész ideje alatt mintegy 405.000 férfi és női foglyot, szovjet hadifoglyot, „nevelő munkán” lévő foglyot, ³⁹ cigányt és a ka-

towicei *Gestapo* mellett működő rendőrségi rögtönítélő bíróság rendelkezésére álló foglyot (11. blokk) vettek nyilvántartásba. A táborban uralkodó gyilkos életkörülmények következtében közülük mintegy 340.000-en életüket veszítették.

A karantén

A személyi adatok felvétele után a foglyokat a karanténba irányították, ahol általában 6—8 hetet töltöttek. Ez szenvedések sorozata volt. A foglyokat gyakorlatoztatták, német indulókat tanultattak meg velük, s lépten-nyomon ütötték és kínozták őket. Mint nem dolgozók az amúgy is igen csekély tábori élelmiszeradagoknál is kevesebbet kaptak enni. Az volt a karantén célja, hogy terrorizálja és testileg-lelkileg megtörje a foglyokat. A foglyok így írják le életüket a karanténban:

„Élve úgy tekintettek mindent, hogy rosszul csinálunk, s büntetésül — *hüpfen, rollen, laufen, drehen*, stb. Ezek után a gyötrelmek után kellemes pihenésnek tűnt az énekszóval való menetelés, még ha zúzott téglán, üvegtörmeléken és más hasonló „kényelmes” talajokon kellett is járnunk lábbeli nélkül. Összevissza sértettük mezítláb járáshoz nem szokott lábunkat, s a szennyeződött sebek nehezen gyógyultak.”¹⁰
„Mint előre kiszemelt áldozatokra vetették ránk magukat. Kegyetlenül vertek. Megparancsolták, hogyórákon keresztül fussunk, ugráljunk, küsszunk és másszunk négykézláb a falakon és apróra zúzott követen. A gyengébbek kezdtek elesni, az idősebbek és testesebbek elájultak — a vér a fejünkbe szökött. Szívünk majd megszakadt a túlzott erőfeszítéstől és a kimerültségtől, annál is inkább, mivel letartóztatásunk napjától semmit sem kaptunk enni.”¹¹

A tábor igazgatási rendszere

A karanténban lévő foglyok között igen nagy

volt a haladóság. Ha a fogolynak sikerült átvészelnie ezt az időszakot, beosztották valamelyik munkacsoportba, „kommandoba.” Csak most tudta megállapítani, mekkora is valójában a 3 önálló táborra tagozódó auschwitzi koncentrációs tábor. Részei az ún. anyatábor (*Auschwitz I.*), a birkenau-i férfi és női tábor (*Auschwitz II.* vagy *Birkenau*) és a monowicci férfitábor (*Auschwitz III.* vagy *Buna*) voltak. Ez utóbbi fennhatósága alá tartozott mintegy 40 sziléziai altábor.

A tábor igazgatása tizegynéhány osztályra oszlott: a parancsnokságra, politikai osztályra, táborvezetőségre, munkahivatalra, adminisztrációra és kórházra. Az egyes osztályok vezetői SS tisztek voltak, alájuk tartozott a szintén SS tagokból álló személyzet.

A foglyok önkormányzata

Az SS apparátusnak mintegy meghosszabbítása volt a foglyok ún. önkormányzata, amely a kezdeti időszakban megrögzött bűnözőkből tevődött össze. Az önkormányzat két részre oszlott: az egyik a munkaidőn kívül, a másik a munkaidő alatt felügyelt a foglyokra. Az első élén a táborfelelős (*Lagerältester*) állt, alája tartoztak a blokkfelelősök, azok helyettesei, a szobafelelősök és a blokkírnokok; a másik élén pedig a *kápo* és annak helyettese állt, az adminisztratív ügyeket az írnok intézte.

Ennek a fiktív önkormányzati rendszernek a funkcionáriusai bal karjukon karszalagot viseltek tisztségük megjelölésével.

Az Appelek

A foglyok hétköznapijai Appellel kezdődtek és

Birkenau. Appel a női táborban. Az SS felvétele

fejeződtek be. A tábor fennállásának kezdeti időszakában naponta háromszor, később kétszer tartottak Appelt. A legutolsó időszakban a tábor vezetősége a munkanap maximális kihasználására törekedett, és ezért csak este tartott Appelt. Az Appel fő feladata a jelenlevő foglyok létszámának megállapítása volt.

A foglyok megszámlálása után a blokkfelelős jelentette a létszámot az *SS Blockführer*nek, aki egyeztetette a kapott jelentést a tényleges létszámmal, majd továbbította az ügyeletes altisztnek (*Rapportführer*).

A Rapportführer

A *Rapportführer*, miután megkapta a jelentést valamennyi bloktól, jelentést tett a táborparancsnoknak vagy helyettesének (*Lagerführer*).

A jelentés ideje alatt a foglyok tízcs csoportokban, fedetlen fővel álltak. Elvileg az Appellel kapcsolatos valamennyi tevékenységnek összesen 30 percig kellett volna tartani.

Az ártatlanul hangzó „*Appel*” szó azonban a foglyok réme volt. Az egy óránál rövidebb Appelek ritkaságszámba mentek. Az SS-ek rendszerint szándékosan nyújtották az Appelt, előfordult, hogy tíz óránál is tovább tartott tekintet nélkül az időjárásra. A női táborban a foglyok gyakran felemelt kézzel térdeltek az Appelek ideje alatt.

Az 1940. július 6-i Appel 19 órától másnap 14 óráig tartott egyfolytában. Ez alatt az idő alatt a foglyok vagy vigyázzban álltak, vagy guggoltak. Az Appel lefolyását a női táborban így írja le Seweryna Szmaglewska volt fogoly: ⁴²

„Miután a blokk előtt megszámlálták embereiket, a szobafelcélások egymás után kiviczetik a lázas betegeket és a vérhástól legyengült foglyokat, és a földre vagy zsámolyokra ültetik őket. Ezután kihordják a haldoklókat is, hogy megszámlolhassák őket. A nedves földön tehetetlenül heverő alakok, a sárban ázó pokrócok magukhoz bilincselik a nemrég érkezett, még egészséges foglyok pillantását... Még máshová sem lehet nézni, hiszen a többi barakk előtt is ugyancsak látják...

Valaki suttyogva, szinte csak önmagának mondja: mégiscsak jó, hogy Auschwitzot útok fedi, és a gyermekek nem tudják, hogyan pusztulnak el édesanyáik.”

A közelállók nem tudták, hogyan pusztulnak el apáik, testvéreik. Nem tudták felfogni Auschwitz tragikus igazságát, amikor megkapták a táborból a fogoly halálhírét közlő táviratot.

A levélírás

A távirat előtt alig pár nappal kapták meg a fogoly sajátkezű levelét, amelyben biztosítja

hozzátartozóit, hogy „*egészséges vagyok és jól érzem magam*”. Az is előfordult, hogy a sablonos levél, hogy „*ich bin gesund*”, néhány nappal a halálhírt bejelentő távirat után érkezett. Nem tudták, hogy az SS cenzurájának alávetett 15 soros tábori levélformulában csak jó híreket lehetett közölni, s a fogoly nem írhatta meg az igazságot ember-telenül nehéz helyzetéről.

A foglyok élete

A szabadulás útját elvágó nagyfeszültségű szögesdrótháló, a nap mint nap elpusztuló bajtársak látványa, a hozzátartozók sorsáért való aggodás megtörte a foglyok lelkierejét. Ha a fogoly fizikai ereje lehetővé tette, látva reménytelen helyzetét, utolsó erőfeszítésével „*a drótoknak ment*”. Így hívták a táborban az öngyilkosságot. Ha nem ölte meg a kerítésdrótokba vezetett áram, az SS-őr golyója végzett vele. Höss táborparancsnok így magyarázza meg ezt: ⁴³

„Saját tapasztalatomból tudom, hogy a fogoly fizikai életkörülményeinél és a tábori rendszernél semmivel sem játszottak kisebb szerepet azok a pszichikai körülmények, amelyek között a foglyok a táborban éltek. Itt elsősorban a bizonytalanságot és a szabadulás reményének hiányát kell megemlíteni — a foglyok többsége ugyanis meghatározatlan időre került a táborba — valamint a terrort, s ennek következtében a holnapi nap fenyegető bizonytalanságát.

A foglyok legtöbbször nem tudták, miért tartóztaták le őket... Összetörték, elvesztették életkedvüket, s abból indultak ki, hogy minek szenvedjenek, amikor úgysem élnek túl a táborban, s holnap vagy holnapután agyonlőhetik őket. A foglyok lelki megtörésének legélesebb megnyilvánulása az öngyilkosság volt... A nők egy ideig jól tartották magukat a táborban... Mikor azonban az ott-tartózkodás egy bizonyos ideje után fizikai és pszichikai szempont-

ból is elérték a nullpontot, rohamosan hanyatlottak tovább...”

A tábori óra mutatói kérérlhetetlen egyhangúsággal mérték a foglyok életét: a reggeli gongtól az estig, az egyik tányér levestől a másikig, az első Appeltől egészen addig, míg a fogoly holttestét utoljára számbavették.⁴⁴

A mindennapos munka

3. terem

Az auschwitzi táborat a foglyok építették fel. A foglyok végezték a terep elegyengetését, építették az utakat és épületeket, stb. Megerősítést egy volt fogoly is: ⁴⁵

„Munkánk különféle terhek kirakodása és a barakkok lebontása volt. Mindent futva kellett csinálni — aki elesett a fáradtságtól, azt az SS-ek és a *kápo* könyörtelenül ütötték-rúgták... Amikor holtfáradtan visszamentünk munka után a táborba, mindenkinek öt téglát kellett magával vinnie; aki ezt nem tette meg, azt összerugdosták és megkínozták... a törmelék, inkább salak szállításánál dolgoztam, a betonkeverésnél. A munka nehéz volt. Nagy lapátokkal dolgoztunk. Megraktuk törmelékkel a kocsit, azután tízegynéhányan befogtuk magunkat és a betonkeverőhöz vontattuk. Naponta tízegynéhány ilyen kocsit kellett odaszállítanunk...”

A talajhengernélés a különösen nehéz munkák közé tartozott. A hatalmas hengert a foglyok, főképp zsidók és papok vontatták. A tábor közepén lévő Appelplatzot egyengették el vele. A téren később nyolc blokkot építettek a foglyoknak.

Krankemann *kápo*, a hengernélést végző munkacsoport felügyelője, egy közönséges bűnöző, kitűnt szadizmusával.

A tábor építésén és bővítésén kívül a foglyok a mezőgazdaságban, a hal- és baromfitenyésztés-

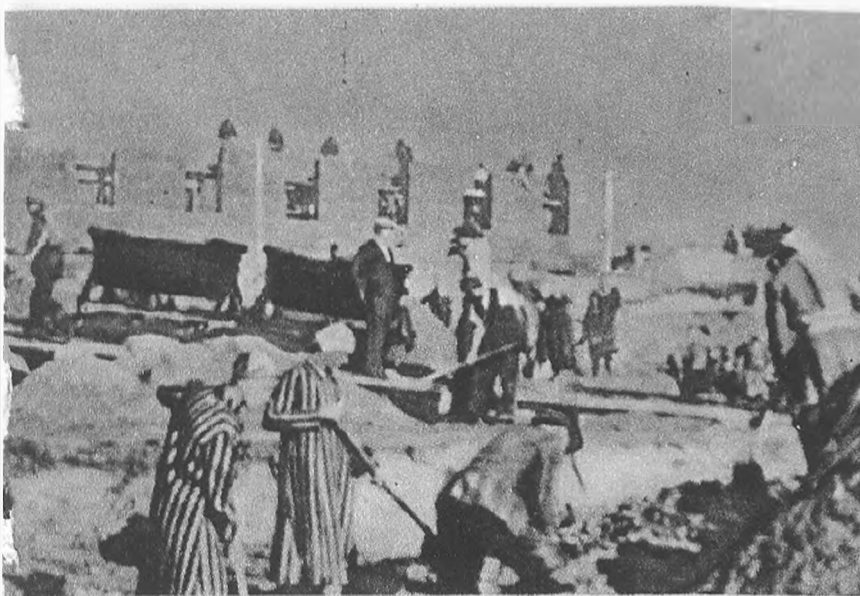
Birkenau. Fogoly nők munka közben. Az SS felvétele

ben, a gázkamrák és krematóriumok építésén, a terep víztelenítésén és ipari üzemekben (pl. *Deutsche Ausrüstungswerke* — DAW, *Deutsche Erd und Stein Werke* — DESt, stb.) dolgoztak.

Az ipari üzemek építését és műhelyek létesítését a tábor területén Himmler első auschwitzi látogatásakor, 1941-ben rendelte el, „hogy — amint Höss magyarázza ⁴⁶ — az SS élenjáró szerepet játszott a német hadsereg fegyverzetének kiegészítésében...”

A konszernnek felhasználták a foglyok munkáját

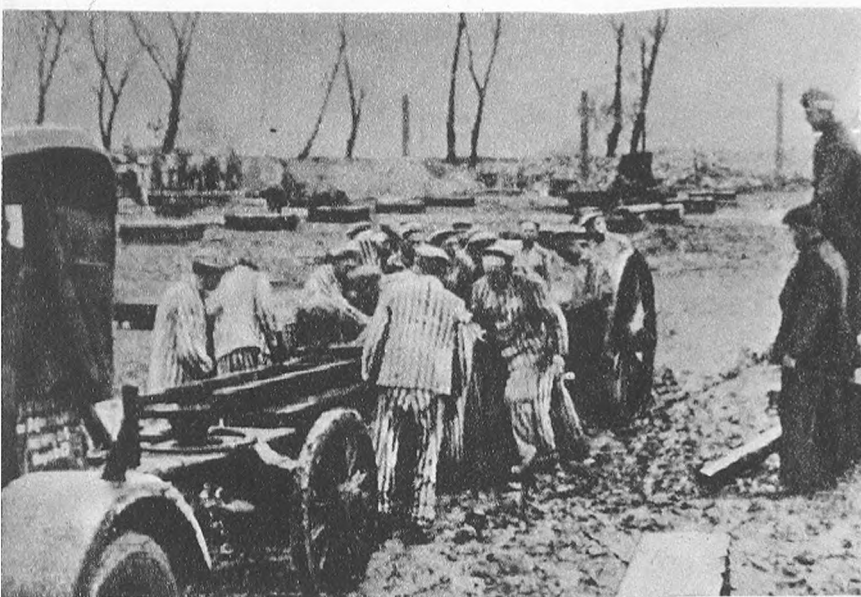
1943-ban és 1944-ben mintegy 40 altábor (*Nebenlager*) jött létre az auschwitzi tábor mellett. Altáborok többszázaléki bánya, kohó és gyár mellett voltak. A foglyok az ágyúk és vegyi anyagok gyártásánál, a szénfejtésben, stb. dolgoztak.

Birkenau. A tábor építésén dolgozó fogoly nők. Az SS felvétele

Részleges adatok alapján kiszámították, hogy 1943 januárjában 60.837, novemberében pedig 537.000 munkanapot dolgoztak a foglyok a fegyvergyártásban. Ezek a számok rohamosan emelkedtek az iparban alkalmazott foglyok számának növekedésével párhuzamosan.

Az ipari üzemek igazgatóságai önként kérték az Oswald Pohl vezette Központi Gazdasági Igazgatási Hivataltól (*WVHA*), hogy osszanak be gyáraikba foglyokat. Ezt a cégek gyakran közvetlenül a táborokkal intézték el. A Birodalom és a megszállott országok területén lévő ipari üzemekben összesen mintegy 500.000 — 600.000 foglyot dolgoztattak.⁴⁷ A foglyok kiválogatását az üzem képviselői végezték. Külön engedélyt kaptak erre az alkalomra, hogy a táborparancsnok kíséretében beléphessenek a táborba.⁴⁸

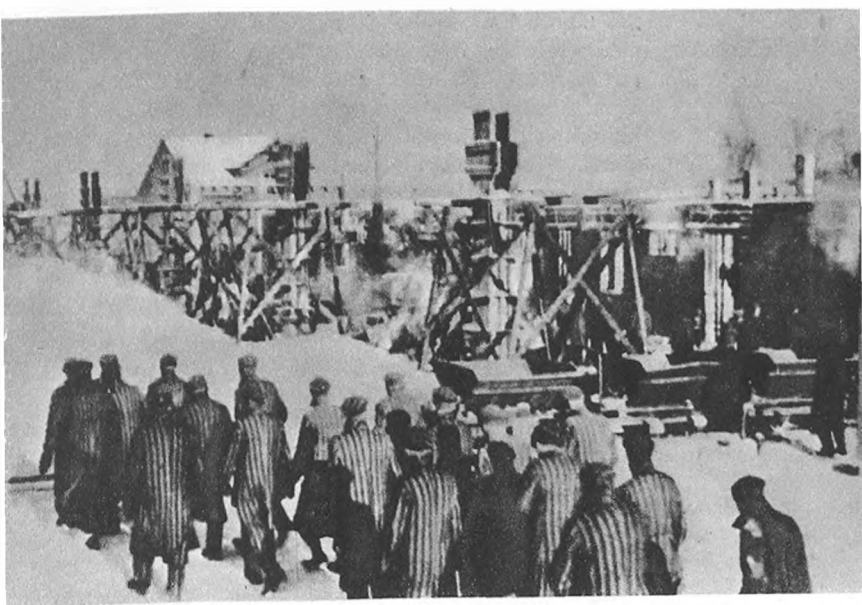

Birkenau. Foglyok munka közben. Az SS felvétele

Egyik parancsában Oswald Pohl utasítást ad a foglyok munkaerejének nagyobb arányú kihasználására. Véleménye szerint a foglyok munkája *„kimerítő kell hogy legyen a szó legszorosabb értelmében, hogy maximális eredményeket lehessen elérni. A munkaidőt semmiféle határok nem korlátozzák...”*⁴⁹

A levél tartalmának megfelelően a foglyok rövid ebédszünettel napi 12 órát dolgoztak. Ha az SS-ek véleménye szerint a munka termelékenysége nem volt kielégítő, megbüntették a foglyokat. Ezzel kapcsolatban az 1943. június 29-én kelt büntetőjelentés közli, hogy Juda F. fogoly büntetésből öt egymásutáni éjszakát az állócellában tölt, és szigorított munkát végez.

Az *IG-Farbenindustrie*-nak Himmler speciális utasítása alapján elsőbbségi joga volt a foglyok dolgoztatásában.⁵⁰

Auschwitz. Az *IG-Farben* gyárának építésén dolgozó foglyok. Az SS felvétele

Az *IG-Farbenindustrie*

Az *IG-Farbenindustrie* szintetikus gumit és benzint gyártó üzemet létesített Monowicében. Mivel a cég Göring támogatását élvezte, a környék lakosságát kitelepítették és az épületeket lebontották. A konszern egyik igazgatósági tagja, dr. Otto Ambros 1941. április 12-én kelt levelében⁶¹ az SS-el való együttműködést „isten áldásának” nevezi. Amikor az *IG-Farben* megvásárolta a *Fürstengrube* és *Janinagrube* nevű bányákat, altáborokat létesítettek mellettük. A bányákban foglyok fejtették a szénét, amelyet Monowicébe szállítottak, ahol gumit és benzint készítettek belőle. A monowicei gyárban (*Buna-Auschwitz III*) végzett munkát így írja le dr. Bertold E. volt fogoly:⁶²

„A táborból a munkahelyre vezető út 4—6 kilométer volt egy irányban. Ezenkívül reggel és este egy vagy két órát kellett állni az Appel ideje alatt. Ilyen körülmények között 3—4 hónapig lehetett kibírni, ezután az emberek elpusztultak a kimerültségtől. Magam nem vettem részt ebben a nehéz munkában, mert mint orvost a rendelőben alkalmaztak, ahol elsősegélyben részesítettem a rászorulókat. A rendelőben naponta 500—600 beteg fordult meg... Munkaidő alatt gyakran előfordult, hogy a foglyokat összeverték, és naponta mintegy tíz embert hoztak hozzám holtan vagy félholtan a munkahelyekről. Ez utóbbiak sem húzták sokáig...”

Höss táborparancsnok beismeri, hogy gyakran eljutott hozzá annak a híre, hogy a különböző vállalatok alkalmazottai rosszul bánnak az ott dolgozó foglyokkal, „s különösen, hogy verik a foglyokat.”⁵³

Az 1943. február 8—21 közötti időszakra vonatkozó heti jelentésben⁵⁴ az *IG-Farbenindustrie* egyik mérnöke, Faust feljegyezte, hogy az SS kötelezte magát, hogy „eltávolítja a gyenge foglyokat”. „Eltávolítani” az SS szótárában azt jelentette: a gázkamrákba küldeni, mivel a cég csak a foglyok által ledolgozott munkanapokért fizetett.

Három év alatt csak az *IG-Farbenindustrie* üzemeiben kb. 30.000 fogoly pusztult el Auschwitzban.

A foglyok munkája növeli az SS és a konszernnek jövedelmét

A foglyok munkája jelentős jövedelmet biztosított az *IG-Farbenindustrie*-nak. A konszern napi 4 márkát fizetett a tábor pénztárának a szakemberekért és 3-at a szakképzetlenekért. Így a tábor parancsnoksága a férfi foglyok 7 havi és a női foglyok 9 havi munkájáért összesen több mint

12 millió márkát kapott. Jelentős kellett, hogy legyen a foglyokat alkalmazó vállalatok jövedelme is.

Az *IG-Farbenindustrie*-hoz tartozott a „*Degesch*”⁵⁵ cég is, amely a gázkamrákban felhasznált ciklon B gázt gyártotta. A cég 1941 és 1944 között csak a ciklon B eladásából csaknem 300.000 márka nyereségre tett szert. Az említett időszakban csak Auschwitzban kb. 20.000 kg ciklon B-t használtak fel. Höss táborparancsnok szavai szerint 6–7 kg ciklon B-re volt szükség mintegy 1.500 ember meggyilkolásához.⁵⁶

A foglyok végkimerülésig való kihasználásával fejlődött a hitlerista ipar. Ezek az aljas büntettek gazdagították a konszerneket: *Kruppot*, az *IG-Farbenindustriét*, a *Hermann Göring-Werke-t*, *Siemenset* és sok más.

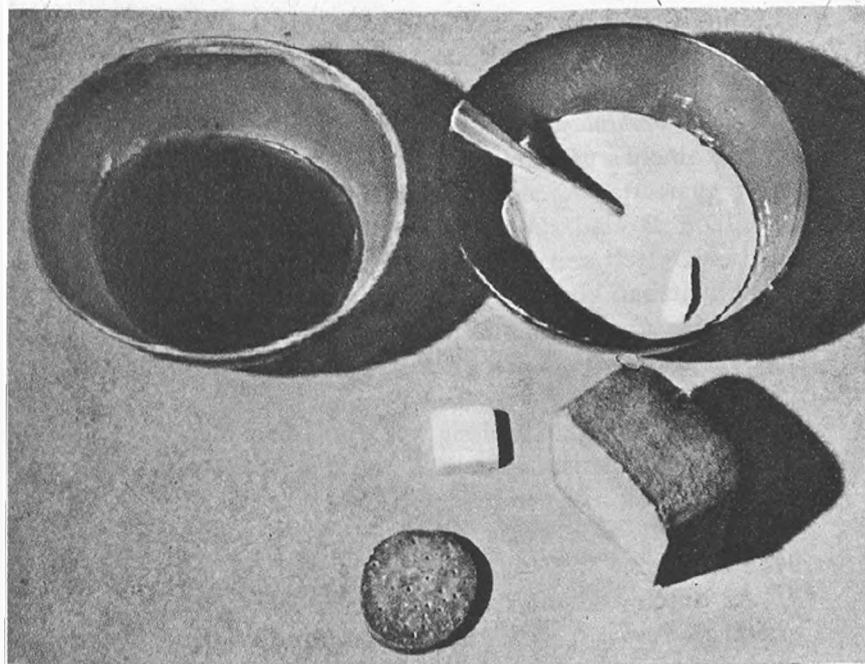
Az auschwitzi tábor főbejáratának felirata tehát: „*A munka szabaddá tesz*” Höss táborparancsnok szavai szerint is ironia volt:⁵⁷

„Auschwitzban ez a felirat anakronizmus volt, gúnyos tréfának tűnt, mivel a szorgalmasság parancsához való alkalmazkodás... egyetlen becsületes foglyot semmiféle szabaddá...”

Az éhezés

4. terem

A foglyok háromszor kaptak enni naponta. Reggelre általában fél liter fekete kávé vagy teát kaptak, legfeljebb 5 gramm cukorral. A levest délben adták ki, tehát forrón, de egy időben délben öntötték szét a tányérokba, így állt csig és a foglyok hidegen ették meg. A leves rendszerint krumpliból, fehérrépából vagy káposztából készült minimális hús- vagy zsírtartalommal. A levest gyakran a tömeges transzportok által hozott élelmiszercikkek hulladékaiból főzték. Mivel az átválogatás után maradt hulladékot nem

Auschwitz. 6. blokk, 4. terem. A foglyok egy napi élelemiszor adagja *

tisztították meg, gyakran kerültek a levesbe gombok, papírdarabok, stb. A vacsora 1/2 liter kávé vagy „tea” volt, 300—350 gr kenyérrel és valami feltéttel, pl. kolbásszal (kb. 20 gr), margarrinnal (kb. 30 gr), lekvárral (egy evőkanál) vagy túróval (kb. 30 gr). A „feltétek” naponta változtak. Pénteken néha 5—6 közepes nagyságú főtt, tisztítatlan burgonyát adtak. A foglyok egész napi táplálékának kalóriatartalma napi 1.300 és 1.700 kalória között mozgott, tehát kevesebb volt, mint amennyire az embernek nyugalmi állapotban szüksége van. Az egyre fokozódó kalória-hiány éhezéssel járó betegségek kialakulásához vezetett. Ha a szervezet elhasználta saját tartalékait, bekövetkezett a halál. A végső kiéhezettség állapotában lévő foglyokat a tábori zsargonban „mu-

„zulmánoknak” nevezték. A „muzulmán” csontvázra emlékeztetett. Csontjait alig fedte bőr, pillantása réveteg volt. Ezek a foglyok, kiéhezetségük mértékétől függően lassan mozogtak, mert már saját testük hordozására sem volt erejük. Az apátia és álmoság a kiéhezetség jellegzetes tünetei voltak. A teljes fizikai leromlással együtt járt a pszichikai kimerülés is. Ezek a foglyok végsőkéig közömbösek voltak, nem érdekelte őket a környező világ. A „muzulmán” nem volt képes összeszedni gondolatait, emlékezte annyira kihagyott, hogy gyakran saját nevét sem volt már képes megmondani.

Dr. Hans Münch, az SS Egészségügyi Intézetben dolgozó egyik orvos⁵⁸ számításai szerint az auschwitzi foglyok mintegy 75 %-a nem kapta meg a szükséges táplálékot. Dokumentumokon alapuló tanulmányából kiderül, hogy az elégtelen táplálkozás miatt a fogoly a munka jellegétől (könnyű, közepes vagy nehéz) függően 3—6 hónapig bírhatta ki.⁵⁹ A Szovjet Hadsereg által felszabadított auschwitzi foglyok — férfiak és nők — orvosi vizsgálata kimutatta, hogy testsúlyuk 30—40 kg között mozgott, és 50—70 %-kal volt kevesebb a normálisnál.

A kiéhezés elkerülésének lehetősége az állandó energiahiányt fedező pót-élelmiszer mennyiség biztosításától függött. Ez vagy pótadagokkal volt lehetséges (az ún. nehéz munkát végzőknek járó pótadagok); volt, aki a családjától kapott élelmiszercsomagokat, s néha sikerült élelmiszert lopni az SS színültig teleltömött raktáraiból is. Ezt a módszert a tábori zsargonban élelmiszer „szervezésnek” nevezték. A „szervezést” nem szabad azonosítani a fogolytársak meglopásával. Példák alapján jól megvilágítja a kettő közötti

különbséget az auschwitzi tábor volt foglya, Seweryna Szmaglewska: ⁶⁰

„Szervezni a politikai foglyok nyelvén azt jelenti: megszerezni a szükséges dolgot, senkit sem károsítva meg ezzel...”

Ha a kenyérraktárban dolgozó fogoly kiad néhány adagon felüli, a raktárban penészedő kenyeret fogolytársainak — ez szervezés. Ha a blokkfelelős kiad a foglyoknak néhány kenyeret az egésznap adagból különleges szolgálataik jutalmaképpen — ez lopás. A táborban nagyon sok, minden földi jóval teli raktárbarakk van. Tartalmukat időnként elküldték Németországba. Ha sikerült a készletek jelentős részét észrevétlenül szétosztani a táborban, és ezekkel az élethez szükséges apróságokkal megkönnyíteni sors társaink helyzetét — azt jelentette Auschwitzban, hogy tundunk szervezni...”

A megmaradt büntetőjelentésekben találunk néhány említést az élelmiszer „szervezéséért” kiszabott büntetésekről. A 158.501 sz. foglyot 1944. június 13-án a sertéseknek félretett kenyérhulladék megvéséért 19 vasárnapon át felügyelet mellett végzett büntetőmunkára ítélték. 1944. szeptember 20-án pedig nyers káposzta lopásáért büntették meg Albert Aclion foglyot.

Az SS tagjai meglopják a foglyok élelmiszerkészleteit

A foglyok éhezésének részben az is oka volt, hogy az SS tagjai rendszeresen lopták a foglyoknak szánt élelmiszereket. Stanisław D. volt fogoly, aki kertészként dolgozott Höss táborparancsnoknál, elmondotta, hogy Höss nagyszerű fogadásokat rendezett vendégei (Himmler, Pohl és mások) tiszteletére.

Höss felesége minden fogadás előtt közölte, hogy milyen élelmiszerekre lesz szüksége. A meg-

rendelt élelmiszereket a fogoly a Schebeck SS-Unterscharführer vezetése alatt álló tábori élelmiszerraktárból hozta el. A volt fogoly így számol be arról, hogyan szállította az élelmiszert a Höss családnak: ⁶¹

„Kezdetben kosárban szállítottam oda ezeket a cikkeket, majd kiskocsit kellett használnom erre a célra... Ebből a raktárból cukrot, lisztet, margarint, különféle sütőporokat, fűszerfélét, makarónit, zabpelyhet, kakaót, fahéjat, kását, borsót és egyéb élelmiszereket vittem el Hössék háztartása számára. Hössné kielégíthetetlen volt, állandóan beszélgetésbe elegyedett velem, és közölte, mire van szükség. Ezeket az élelmiszereket nemcsak saját háztartásában használta fel, hanem egy részüket elküldte Németországban élő rokonainak. Ugyanígy láttam el Hössék konyháját hússal a tábori vágóhídról, és így szállítottam a tejet is... Mindazért, amit a tábori élelmiszerraktárakból és a tábori vágóhídról vittem Hössék konyhájába, a parancsnokok semmit sem fizettek...”

A jó módban élő táborparancsnok magánéletének képei különösen kirívóan hatnak a női foglyok életével összehasonlítva. Höss így írja le önéletrajzában a nap mint nap látott képeket: ⁶²

„Ha a nők elérték a nullpontot, hamarosan bekövetkezett a vég. Akarutuktól teljesen megfosztott kísértetként tévelygtek a tábor területén, míg végül egy nap csendesen meghaltak. Ezek a lábon járó holttestek borzalmas látványt nyújtottak.”

5. terem

„Ennek a látványnak a borzalmasságát” sokkal plasztikusabban ragadták meg a táborban raboskodó festőművészek. Emlékezetükben megmaradtak a tábori élet ismétlődő, jellegzetes elemei. A hűen visszaadott jelenetek dokumentumok, a hitlerista bűnösöket vádoló szörnyű vallomások.

Birkenau. A gázkamrákba irányított nők és gyermekek. Az SS felvétele

6. terem

A nők és gyermekek sorsa

A táborban a legborzalmasabb sorsa a terhes asszonyoknak és a gyermekeknek volt. A kezdeti időszakban egyenesen a gázkamrákba irányították őket. Az is előfordult azonban, hogy egy-egy asszony a táborban szült. A szülés a barakk középő részén húzódó kéménycsővön folyt le. Az anya legtöbbször belehalt a fertőzésbe. Ha a gyermek mégis élve született meg, az SS orvosok elvitték és megölték. 1943-ban az újszülött árja gyermekeket az SS nem hivatalos hozzájárulásával életben lehetett tartani. Ezeket a gyermekeket felvették a tábori nyilvántartásba, de a számot a combjukra vagy lábszárukra tetoválták, mert a karjuk túl kicsi volt. Az újszülöttek a fogoly orvosnők és ápolónők emberfeletti erőfeszítései

Anschwitz. A Szovjet Hadsereg által felszabadított fogoly gyermekek. Archiv felvétel

ellenére is néhány nap múlva elpusztultak. Csak az a néhány maradt életben, aki röviddel a tábor felszabadulása előtt született.

A gyermekek másik csoportja Zamość vidékéről, a felkelés leverése után Varsóból, valamint a minszki és vitebszki civil transzportokból került a táborba. Az is előfordult, hogy az SS figyelmetlensége következtében a zsidó transzportokból a felnőttekkel együtt gyermekek is bejutottak. Az SS indőnként a gyermekeket is szelektálta. Az egyik szelektálás megrázó történetét egy volt fogoly, dr. Bertold E. gyermekorvos írja le: ⁹³

„A gyermekek szelektálásakor az SS-legények egy léceket helyeztek el 120 cm magasságban. Azokat a gyermekeket, akik átfértek a lécz alatt, a kremató-

riumokba küldték. Tudták ezt a gyermekek is, és olyan magasra emelték a fejüket, ahogyan csak tudták, hogy bekerüljenek az életben maradók csoportjába...”

A gyermekekre ugyanazok az előírások voltak érvényesek, mint a felnőttekre. A felnőttek a lehetőségekhez mérten védelmezték a gyermekeket, igyekeztek élelmiszert szerezni nekik, és ha lehetett kímélték a munkától.

A 12 éves Luigi Ferri foglyot, miután elválasztották nagymamájától — aki a gázkamrába került — dr. Otto Wolken fogoly orvos vette gondozásába. A kislány nem ismerte a táborban uralkodó viszonyokat, és egyszer odaszaladt dr. Thilo SS-orvoshoz, s megkérte, helyeztesse a nagymamája mellé (Luigi csak később értesült nagymamája haláláról). Dr. Thilo rámutatott a gyerekekre és így szólt a vele lévő Kurpanik *Rapportführer*hez: „*itt ne lássam holnap*”. Adjuk át azonban a szót agyermeknek: ⁶⁴

„Mikor ezután a beszélgetés után visszamentem a 2. blokkba, nagyon sírtam, mert féltem, hogy megölnek. Az idősebb foglyok, a szobaügyeletesek és dr. Wolken vettek gondozásba... Dr. Wolken kijelentette, hogy megpróbál vagy elrejtteni, vagy átvinni egy másik blokkba...”

A kislányt különböző blokkokban rejtgettek. A gyerekek már nagyon jól megértette a fenyegető veszedelemet, és így számol be helyzetéről:

„Később Varsóból árja gyerekek érkeztek a 13. blokkba. Négy transzportban érkeztek 1944 augusztusában és szeptemberében. Amikor 1944 szeptember végén szelektálás fenyegetett, dr. Wolken átvitt a 13. blokkba, mert akkoriban ebben a blokkban nem szelektáltak a gázkamrákba, míg a többiben igen...”

Az auschwitzi táborba bevonuló Szovjet Hadse-

reg többek között 156 gyermeket is felszabadított.

A lakásviszonyok

7. BLOKK Földszint

A lakásviszonyok, bár nem voltak mindig egyformák, a tábor fennállásának egész ideje alatt borzalmasak voltak. Az első transzportok a földön szétterített szalmán háltak. Később szalmazsákokat adtak, amelyeket éjjelre szétterítettek a földön, nappalra pedig gúlába raktak. A foglyok pokróccal takaróztak. Azokban a termekben, ahol 40—50 ember is alig fért el, kb. 200 fogoly aludt. Egy szalmazsákra 3—4 ember jutott. A helyszűke miatt a foglyoknak oldalt fekvéskelt aludniuk. Ha a fogolynak éjjel ki kellett mennie, hogy szükségét végezzen, mire visszajött, helyét elfoglalva találta. Alvásról ilyen körülmények között természetesen szó sem lehetett, az éjszaka pihenés helyett a nappali kínok és törődés meghosszabbítása volt.

A lakásviszonyok a három emeletes ágyak bevezetése ellenére is nagyon rosszak maradtak. A terem egész területét és mélységét betöltő ágyakon a foglyok kettesével aludtak. Csak 1943—44 telétől aludtak a foglyok egyesével.

Emelet
6. terem

A foglyok lakóépületeit a táborban blokkoknak nevezték. Auschwitzban a blokkokat számozták. Ha a földszint pl. a 7. blokk nevet viselte, az emeletet az „a” betű hozzáadásával jelölték (jelen esetben 7a blokk). Minden blokkban (szinten) 700—800 fogoly aludt. Nagyobb szállítmányok érkezése esetén a foglyok a pincékben és a padláson is laktak, s számuk egy-egy épületben elérte az 1.500-at. Birkenauban még rosszabbak voltak a lakásviszonyok. Ebben a táborban a barakkoknak két alapvető típusa volt. Az ún. „fa”

Birkenau. A fa barakkok belseje *

barakkok 52 ló befogadására tervezett tábori istállók voltak ⁶⁵. A másik típusú, ún. „épített” barakkokban az ágyakat ketrecek, ún. „boxok” helyettesítették. Amikor a tábori hatóságok ezt a barakktípust megfelelőnek találták, felírták a tervekre: „550 fogoly”, majd áthúzták ezt a számot, és „744 fogoly”-ra javították ki.

A leírt barakkok mindegyikében 1.000 férfi vagy női fogoly lakott. Az épített barakkokban egy

Birkenau. Az épített barakkok belseje *

„ketrecekben” átlag 8 fogoly aludt. Az egyik fogoly így írja le a barakk belsejét: ⁶⁶

„A barakkot négy sor alacsony ketrec töltötte be három emeletes tyúkólhoz hasonlóan. A kánikula ellenére is nedves hűvösség uralkodott itt, és a ketrecek mentén húzódó járdát híg sárrá taposták szét. A ketrecekben szétterített szalma a környéken lerombolt házak fedeléről származott, félig rohadt és bűdös volt. Az alsó ketrecekben a szalma összeke-

veredett a sárral és trágyává változott. Legjobb lett volna valamelyik felső ketrecben helyet kapni, de ott már minden hely foglalt volt. A középső és alsó szinteken még volt szabad hely, de nem volt szalma... A fölöttük lévő ketrec alja nem deszkából, hanem gömbölyű farudakból készült, a rothadó szalmatörmelek így állandóan hullott ránk. Leírhatatlan volt a por. Hogy megvédjük fejünket a fölülről hulló rothadt törmelektől, becsavartuk rongyainkba. Cipőnk és sapkánk volt a párna... A fülledtség, szomjúság és éhség nem hagyott elaludni.”

A fa barakk teljes hosszúságában végighúzódo primitív kályhák nem voltak képesek kifűteni azt.

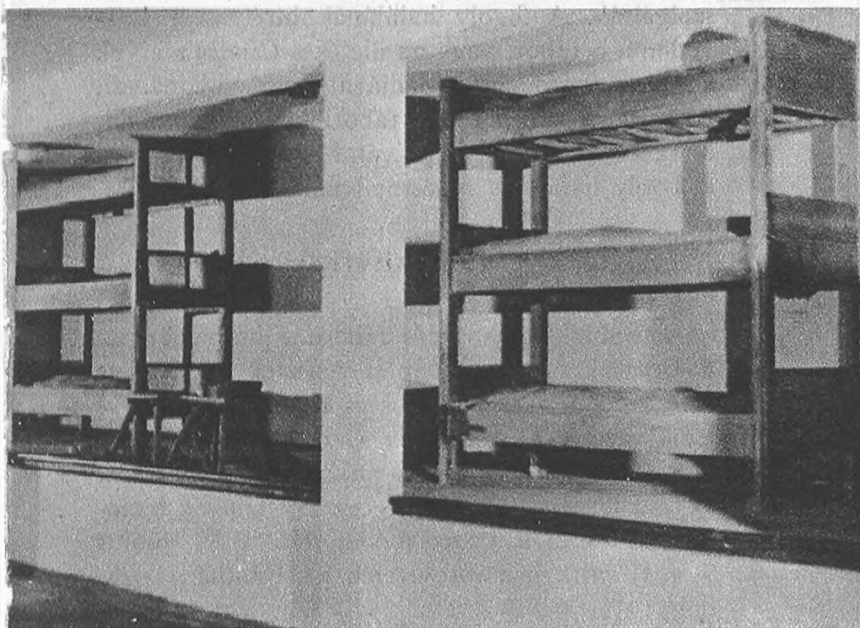
7. terem

A tábor egészségügyi viszonyai

Auschwitz környékének maláriás éghajlata, ahol dr. Zunker mérnök nyilatkozata szerint „*a víz még szájöblögetésre sem volt alkalmas*”, a rossz lakásvizonyok, az éhezés, a hiányos, hidegtől nem védő, nem váltott, nem mosott és rosszul fertőtlenített ruházat betegségek, járványok kitöréséhez vezettek. A tábori kórház Auschwitzban a 20., 21., 28. és részben a 19. blokkban volt.

A betegek szelektálása

A rossz egészségügyi, higiéniai viszonyok, az orvosi felszerelések elégtelensége és a gyógyszerhiány miatt a kórház a „krematórium előcsarnoka” volt. A kórházba jelentkező betegek többségét helyhiány miatt nem tudták felvenni. Éppen ezért az SS-orvosok időnként szelektálták a betegeket, a lábadozókat és a táborban lévő foglyokat. A legyengülteket és azokat a betegeket, akiknek a felegyógyulására nem volt remény, a gázkamrákba küldték, vagy ha kisebb csoportról volt szó, szívbe adott fenol injekciókkal ölték meg. Így

Auschwitz. 7. blokk, 7. terem — részlet *

„fojtották el” az SS-orvosok Auschwitzban és Birkenauban a tifuszbajrványt is. 1942. augusztus 29-én a gázkamrákban 746, az SS-orvosok által kiválasztott beteget gyilkoltak meg.

A táborban naponta több száz fő halt meg. Különösen nagy volt a halandóság a kiütéses tifusz és a hasmenés (*Durchfall*) járvány idején. Az aszpirin és a faszén volt a két alapvető gyógyszer.

A táborban a legenyhébb betegség is veszedelmessé vált. A megfelelő lábbeli hiánya miatt a foglyok lábán sebek és flegmonék keletkeztek. A rühel megfertőzött beteg testét a piszok miatt hamarosan sebek borították.

Az SS-orvosok által végzett műtétek általában a fogoly halálával végződtek. Ezek a műtétek tulajdonképpen meg nem engedett orvosi kísérletek voltak, s az SS-orvosok továbbképzését

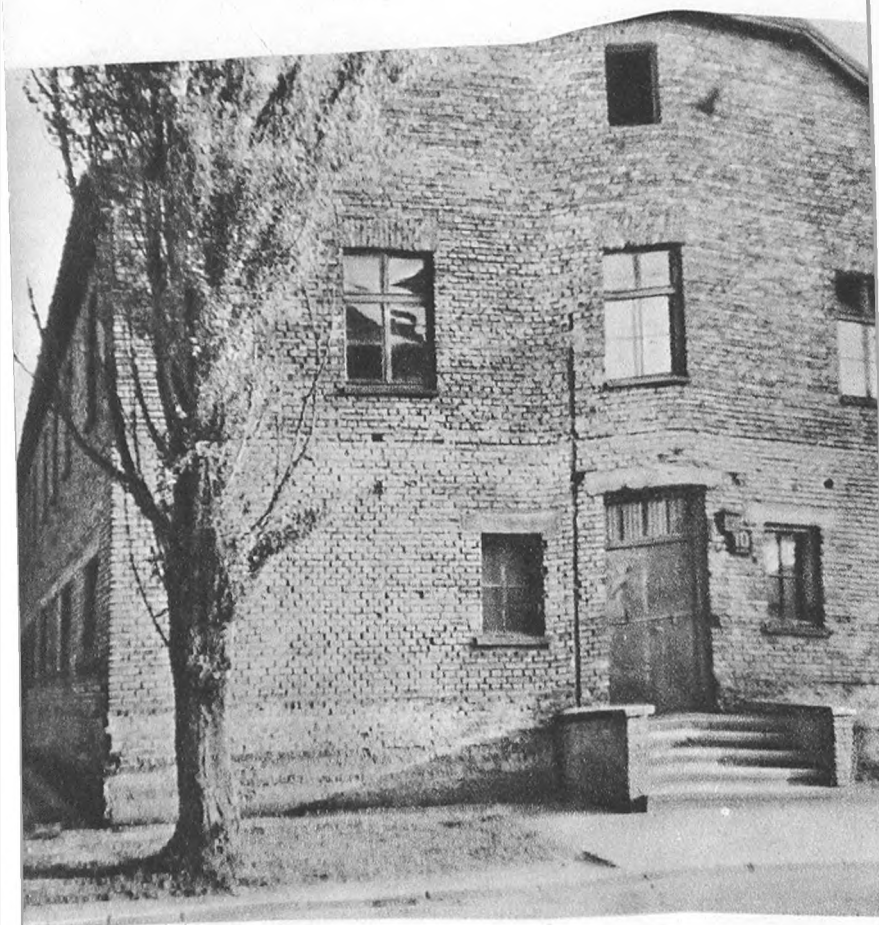
szolgálták. A fogoly halálának hírért vagy közvetlenül a tábor, vagy az illetékes *Gestapo* szervek közölték a fogoly családjával vagy rokonaival. A holttestet elégették a tábori krematóriumban, a tábori anyakönyvi hivatal pedig bejegyezte a fogoly halálát a halottonyilvántartó könyvbe.

A foglyokon végzett kísérletek

A többi koncentrációs táborhoz hasonlóan az SS-orvosok Auschwitzban is végeztek kísérleteket a foglyokon. A legaljasabbak közé azok a kísérletek tartoztak, amelyeket Carl Clauberg a 10. blokkban végzett a fogoly nőkön. A kísérleteknek az volt a célja, hogy kidolgozzák a szlávok biológiai kiirtásának gyors módszereit. 1943. június 7-én Himmlerhez írott levelében ⁶⁷ Clauberg közli, hogy:

„Ha az általam folytatott kutatások továbbra is úgy fognak haladni, mint eddig — arra pedig nincs semmi okunk, hogy az ellenkezőjét tételezzük fel — akkor már nincs messze a pillanat, amikor kijelenthetem: egy megfelelően kiképzett orvos a megfelelően berendezett intézetben mintegy 10 fős segítség-mélyzettel egy nap alatt több száz, sőt akár 1000 személy sterilizálását ⁶⁸ is elvégezheti...”

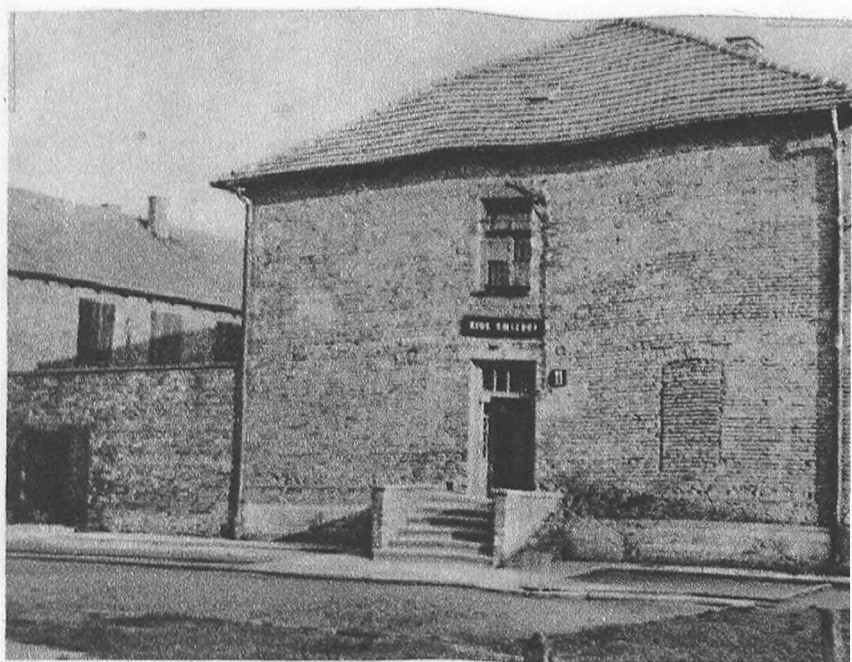
Höss táborparancsnok sajátkezűleg készített feljegyzéseiben leírja „az SS orvosok nem orvosi tevékenységét az auschwitzi koncentrációs táborban”. ⁶⁹ Az orvosok bűnös tevékenysége a következő volt: a gázkamrákba irányították a munkaképteleneket, felügyeltek több millió ember gázkamrákban való meggyilkolásánál, fenol injekciókkal megölték az arra kijelölteket, asszisztáltak a kivégzéseknél és a foglyok megkorbácsolásánál, valamint meg nem engedett orvosi kísérleteket végeztek.

Auschwitz. A 10. blokk, ahol az aljas kísérleteket végezték *

A Karl Brand és más SS-orvosok elleni 1. sz. perben a nürnbergi Amerikai Katonai Törvényszék megállapította, hogy:

„a kísérletek a nemzetközi egyezmények, a háborúk folytatására vonatkozó szabályok és szokások, valamint minden civilizált állam büntető törvénykönyveiből fakadó alapelvek aljas semmibevétele jelentették.”

11. BLOKK

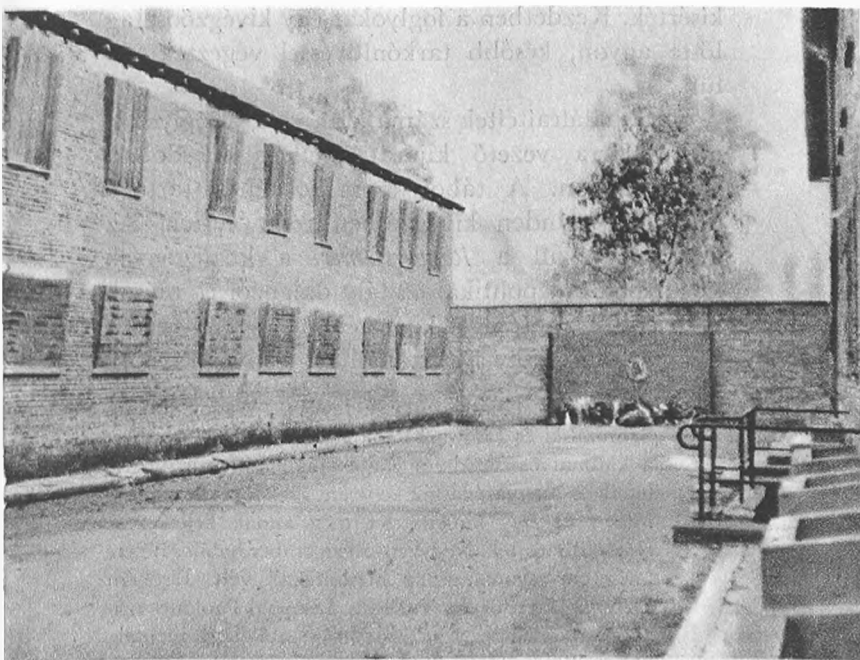
Auschwitz, 11. blokk (a halálblokk) *

A halálblokk

A külsőleg a többitől semmiben sem különböző 11. blokkot a foglyok „*halálblokknak*” hívták. Ez a blokk elszigetelten, állandóan zárva állt, s a tábori hatóságok tábori börtönnnek nevezték. A blokk udvarát magas fal vette körül. A szomszédos blokk ablakait fatáblák fedték, hogy ne lehessen látni a 11. blokk udvarán történő eseményeket. A „*halálfal*” előtt kb. 20.000 foglyot lőttek agyon, az ő véruik itatta át itt a földet. Az épület földszintjén és alagsorában (az ún. bunkerben) meghagyták a cellák magánzárka jellegét.

Földszint^t A 11. blok⁷⁰ története hosszú és tragikus. A többitől eltérően itt állandóan SS-ek teljesítettek

Auschwitz. A 11. blokk udvara. A halállal *

szolgálatot. A fogollyszemélyzeten (blokkfelelős, főnök és szobafelelős) kívül az épület földszintjén helyezték el a *Gestapo* katowicci rendőrségi rögtönítélő bíróságának ítéletét váró polgári személyeket (férfiakat és nőket). A bíróság rendszerint havonta egyszer ült össze. Az ülésen a *Gestapo* katowicci főnöke, dr. Rudolf Mildner és munkatársai; Maximilian Grabner, a tábor politikai osztályának vezetője és beosztottjai; Lachmann, Dylewski, Boger és mások vettek részt. A bíróság 2—3 órás ülés alatt mintegy 200 halálos ítéletet hozott. Az elítélteket levetkőztették és kettesével kivették a „halállal” elé. Itt tarkónlövessel végeztek velük. Hasonló módon végezték ki a tábori foglyokat is. Az Appel alatt kiszóllított foglyokat az SS-ek körüllögték és őrizet alatt a 11. blokkba

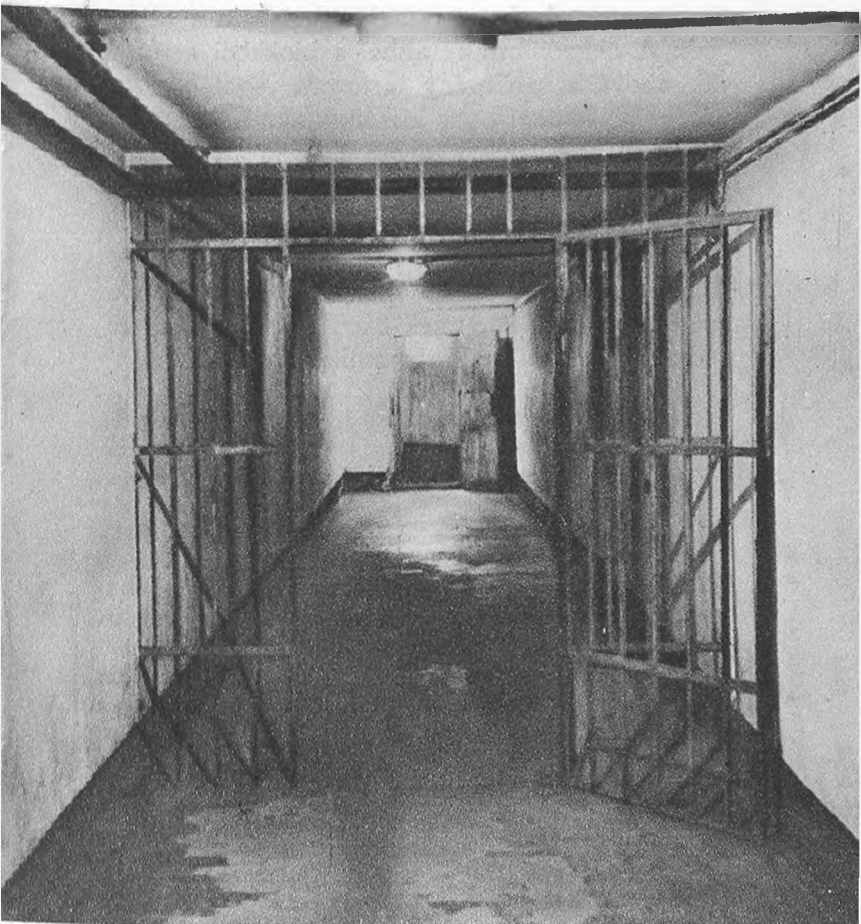
kísérték. Kezdetben a foglyokat egy kivégzőosztag lőtte agyon, később tarkónlövessel végeztek velük.

Ha a halálraítéltek száma kicsi volt, a foglyokat az udvarra vezető kijárat melletti mosdóban lőtték agyon. A tábor személyzetéhez tartozó SS-tisztek minden kivégzésben részt vettek. Az altisztek közül a *Rapportführer*, a közlegények közül pedig a politikai osztály dolgozói és mások vettek aktívan részt a kivégzésekben.

Egy volt fogoly így számol be a kivégzésről:⁷¹

„A többi kihallgatott, Gilwicz, Wozniakowski, Szumański és Lisowski-Paolone ugyanúgy védekezett a katonai összecsüvés vádja ellen, mint mi — feleleteik és magyarázataik teljesen fölöslegsek voltak, hiszen az ügy kimenetelét még annak keletkezése előtt eldöntötték. Negyven-ötven ember halálos ítélete „a tábor nyugalmanak biztosítója” volt. Elsőként Dziama ezredes és Tadcusz Lisowski-Paolone százados mentek a „vetítövásznon”⁷² alá. Úgy mentek, ahogy katonához illik. Amikor odaértek, Dziama visszafordult az ítéletet teljesítő két hóhérhoz, Sticwetzhez és Clausenhoz, és azt kérte, ne puskából tarkón, hanem katonához illően szemből pisztollyal lőjék agyon őket. Úgy látszik, az SS-ek értékelni tudták bátorságukat, mert teljesítették a kérést. Lisowski még felkiáltott „Éljen a szabad és füg...” ezek voltak utolsó szavai. Katonához, a haza hű fiaihoz illően haltak meg.”

A 11. blok pincéjében végezték a tábori hatóságok az első kísérleteket a ciklon B gázzal való tömeges kivégzésekre. Az első próba 1941. szeptember 3-án folyt le: ekkor kb. 600 szovjet hadifogoly és 250 tábori kórházból odaszállított fogoly vesztette életét. Mivel szeptember 4-én megállapították, hogy a halálra ítélték egy része még él, az SS-ek újabb ciklon-adagot szórtak a helyiségbe. A holttestek elápolítását 1941. szeptember 5-én kezdték meg.⁷³

Auschwitz. 11. blokk. Folyosó a blokk pincéjében *

A büntetések⁷⁴

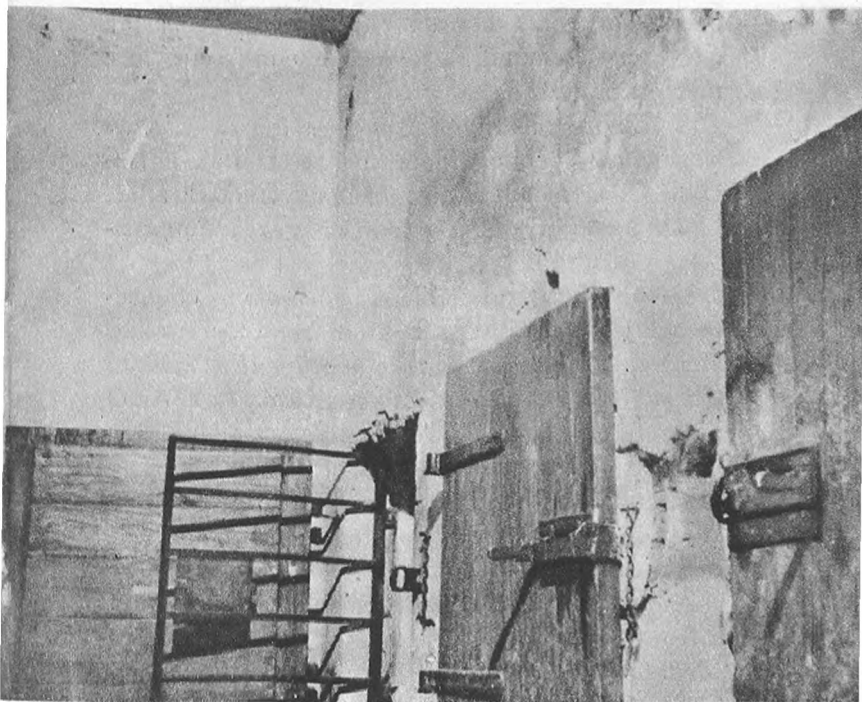
A sötétzárka

Pince

Az alagsorban lévő cellák különböző jellegűek és rendeltetésűek voltak. A normál cellákba a vizsgálati fogságban lévőket zárták, a sötétzárkába büntetésből kerültek a foglyok. 1941-ig a sötétzárkába zárták azokat is, akiket a táborpancsnok vagy a tábor vezetője kiszólitott az Appel alatt. „Kiszólitásra” akkor került sor,

ha észrevették, hogy valaki megszökött a táborból. A „kiszólitottak” abból a blokkból kerültek ki, ahová a szökevény tartozott. Általában 10, de néha 20 foglyot is kiszólitottak. A kiszólitottakat a sötétzárkába zárták, és nem adtak nekik sem enni, sem inni — tízegynéhány napi szenvedés után éhen haltak. Azok a foglyok, akik büntetésből kerültek a sötétzárkába (amelynek területe 7 m² volt) az éjszakát töltötték ott, nappal pedig dolgozni kergették őket. A sötétzárka életéről így számol be Maksymilian K. volt fogoly:⁷⁵

„Vacsora után, 9 óra körül a 11. blokk felé mentem. Ennek a bloknak a pincéjében voltak a bunkerok. 38 társammal együtt jelentkezünk a blokkfelelősnél. Három éjszakát kellett ott töltenünk. A blokkfelelős, miután jelentette a létszámot a szolgálatos *Blockführernek*, vele együtt lekísért minket a pincébe és a 20. sz. cellába zárt. A bunkerba zárt foglyokat rendszerint megmotozzák. Ma azonban megfélemedtek erről. Így volt lehetséges, hogy a német kápoknál cigareta, gyufa, gyertya és olvasni való brosrák maradtak. 10 óra körül a kápok meggyújtották a gyertyát, cigarettáztak és olvastak. A cellában egyre nagyobb lett a fülledtség. A hőmérséklet hihetetlenül magasra emelkedett. Ledobtuk zakónkat, nadrágunkat, majd fehérneműnket is. Fél egy körül már nem lehetett állni. Az emberek kezdtek keringeni, lökdösődni, szitkozódni. Megpróbáltuk kidönteni az ajtót, de nem sikerült. A cella egyre fülledtebbé vált, a fuldoklók által árasztott bűz elviselhetetlen volt, a gyengébbek összecseck, az erősebbek pedig csatát vívtak az ajtó melletti helyekért, ahol mégis lehetett egy kis levegőt kapni. Egy idő múlva mindannyian elvesztettük eszméletünket, reggel ötkor pedig, amikor kinyitották az ajtókat, kivonszoltak minket a folyosóra. Mindannyian meztelenek voltunk. A 20. cellába zárt 39 emberből 19-en maradtak életben. E közül a 19 közül 6-ot azonnal át kellett szállítani a tábori kórházba, ahol négyen meghaltak.”

Auschwitz. 11. blokk, pince. Az állócella *

A Stehzelle

A cellák harmadik fajtája az „állócella” („*Stehzelle*”) volt. Vagy a megbüntetett, vagy a szökés közben elfogott foglyokat zárták ide. A cella négy különálló, egyenként 90 x 90 cm-es részre oszlott. A foglyok a cella alján lévő nyíláson másztak be, mint a kutyaólba. Minden egyes fülkébe négy-négy foglyot préseltek be (az egész cellába tehát összesen 16-ot). A foglyok levegőt mindössze egy 5 x 5 cm-es nyíláson keresztül kaptak. A foglyok nem tudtak leülni, a levegőhiány miatt pedig fuldoklottak. Az életben maradottakat reggel kikergették dolgozni és este megint visszazárták

őket. Ha szökés közben elfogott foglyot zártak a cellába, nem adtak neki sem enni, sem inni, míg éhen nem hal.

A tábori hatóságok „kiválogatás”, a „bunker megtisztítása” címén időnként szelektálták a cellákat. A kiválogatott foglyokat agyonlőtték a 11. blokk udvarán, vagy „büntetőosztagba” (*Strafkompanie*) osztották be.

Emelet

11. terem

Höss táborparancsnok a hörtönben emlékezetből leírta azokat a büntető rendszabályokat, amelyeket „a tábori rend és fegyelem ellen kihágást elkövető”⁷⁶ foglyokkal szemben alkalmaztak. Arról a fogolyról, aki az SS véleménye szerint kihágást követett el, büntető jelentést írtak. A táborparancsnok, vagy a tábor vezetője nem vizsgálta ki az ügyet, hanem a jelentés alapján különféle büntetéseket szabott ki.

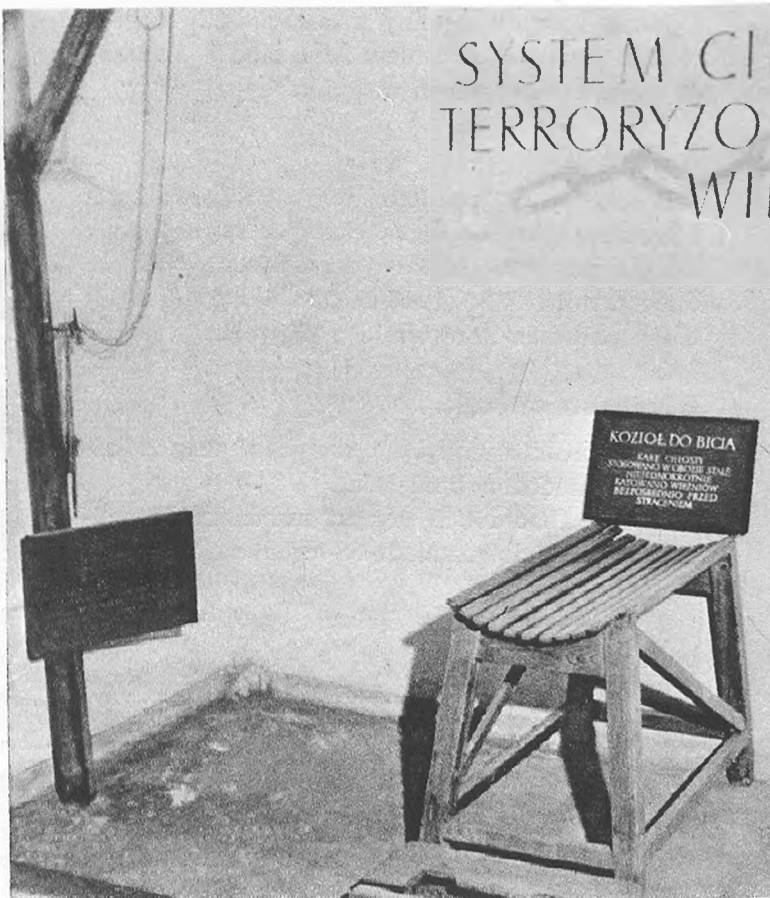
A foglyot mindenért meg lehetett büntetni, amit a fennmaradt büntető jelentések is bizonyítanak. Megbüntették a foglyot azért, ha leszakított néhány almát, ha cigarettázott vagy szükségét végzett munka alatt, sőt azért is, ha saját aranyfogát kenyérre cserélte. A szabályzat tehát fikció volt, s a kiszabott büntetéseknél a tábor terrorizálása és a foglyok megsemmisítése volt a célja.

A megbotozás

A foglyok speciális bakon botozták meg. A hivatalosan kiszabott 25 ütés az SS-legények buzgalmából néha elérte a 75-öt is. A megbotozottnak hangosan, németül kellett számolnia az ütéseket. Ha tévedett — előről kezdték. A megbotozás következményeit így írja le Boleslaw Bicz volt fogoly:⁷⁷

„A 11. blokkban töltött 21 nap után este a szanitécek átvittek minket a 16. blokk előtti térre, ahol Höss, Grabner és Krankemann jelenlétében 50 bo-

SYSTEM CIEŻ TERRORYZOWA WIEZI

Auschwitz. 11. blokk. 11. terem *

tot mértek ránk. Elvesztettem eszméletemet és bevitték a tábori kórházba. Eszméletemet csak két hét múlva nyertem vissza — egy olyan teremben, ahol 36 holttest feküdt. Kérésünkre Tadeusz G. fogoly orvos átvitt egy másik terembe, gondozásába vett, megoperált, és mintegy 7 hónapi kezelésének eredményeképpen kigyógyultam a megbotozás következtében egész testemet borító sebektől. Az egész combom elgennyedt, flegmóné és nekrozis jelentkezett, elvesztettem jobb combom najdnem teljes izomzatát...”

Biezscl együtt néhány más foglyot is megbo-
toztak. Egyikük, Stanislaw Mrzyglód a kínzások
és sebek következtében meghalt.

A kikötés

A kikötés azt jelentette, hogy a fogoly törzsét
hátracsavart kezénél fogva felakasztották úgy, hogy
lábujjai alig érték a földet. Ez a büntetés néhány
óraig tartott. A 3. (1940-ben), majd pedig a 11.
blokk padlásán kötötték ki a foglyokat.

Egyéb büntetések:

A felsoroltakon kívül a foglyokat még a kö-
vetkező módokon büntették:

1) A szabadidőben végzett munkával; az elí-
tétek tovább dolgoztak az SS-legények felügyelete
mellett.

2) Szemlével vagy állással; ezek voltak a
büntető gyakorlatok („sport”)

3) Más táborba, pl. a mauthauseni koncentrá-
ciós tábor kőbányáiba való áthelyezéssel.

4) A 11. blokk földalatti celláiba való bezárással.

A büntetőosztag

Külön kell foglalkoznunk a „büntetőosztagba”
irányított foglyokkal. Höss táborparancsnok beis-
meri, hogy „a büntetőosztagnak a legnehezebb munkák-
ra osztottuk be, így pl. a vízlevezető árkok ásásához
Bikernau területén... A büntetőosztagban lévő foglyok
egész nap dolgoztak, tehát akkor is, amikor a többiek
pihentek.” A továbbiakban Höss hozzáteszi: „ehhez
az osztaghoz különösen energikus kápókat választottunk.
Többek között emlékszen, hogy az osztag egyik kápója
Krankemann fogoly volt.”

A munkából a táborba visszatérő büntetőosztag
borzalmas látványt nyújtott: ⁷⁸

„Némelyiket a „rolwagén” hozták. Ezek a megöltek. Másokat talicskán szállítottak. Azokat, akik a munka után még képesek voltak clindulni, de útközben elvesztették végső erejükkel együtt az ütemre való menetelés képességét is, társaik tartották hónuk alatt. Azokat, akik még éltek, erősebb társaik hord-székeken hozták a vállukon...”

A büntetőosztagban lévő nők vízben állva a ha-lastavak tisztításán dolgoztak. A női büntetőosztag Birkenau környéken, Budy községben volt. 1942 őszén lázadás tört ki az osztagban. A foglyok megpróbálták kitörni a táborból. Az akciót a francia zsidónők irányították. A felkelés menetét így írja le Höss táborparancsnok: ⁷⁰

„Az akcióra késő éjjel került sor. Mihelyt értesültem róla, azonnal a táborba siettem, és megállapítottam, hogy a francia nőket bunkókkal, baltával verték agyon, némelyik fejét teljesen elvágták a testétől, másokat pedig kidobtak az emeletről.”

Azokat, akik nem haltak meg az összecsapásban, Klehr SS szívbe adott fenol injekcióval ölte meg. Megerősíti ezt egy SS-orvos, Kremer SS-Ober-sturmführer 1942. október 24-i naplófeljegyzése is: ⁸⁰
„A budyi rendzavarás hat résztvevőnője injek-ciót kapott (Klehr).” A lázadás során összesen 90 fogoly vesztette életét.

A kínvallatás

A vizsgálatot minden más ügylőhöz hasonlóan ez esetben is a politikai osztály SS-legényei végezték. A kivallatott foglyokkal embertelenül bántak. Kitépték a körmüket, tűvel szurkálták őket érzékeny részeiken (főképp a nőket), speciális tölcserrel vizet töltötték a szájukba (fuldoklás). Egész idő alatt verték őket. Sokan már a kihallgatás ideje alatt meghaltak. Azokat, akik túléltek

a vallatást, büntetőosztagra ítélték — ami egyenlő volt a halállal —, agyonlőtték vagy felakasztották.

12. terem

A kivégzések

A foglyokat különböző okok miatt lőtték agyon. Az első kivégzésen, 1940. november 22-én 40 lengyelt gyilkoltak meg. A kivégzést a tábor vezetője, Fritzsch irányította, tanúja volt Täger SS-tiszt, és az SS-legények hajtották végre. Tábori kihágásokért, bosszúból az ellenállási mozgalom tevékenységéért az ország területén, a háború előtti politikai tevékenység miatt, és a tábor terrorizálása céljából lőtték agyon a foglyokat.

A kivégzéseket főképp a 11. blokk udvarán és a táborban lévő kavicsgödörknél hajtották végre (*Kiessgrube*).

A szökés közben elfogott és a szökésben segítséget nyújtó foglyokat leggyakrabban a konyha előtt felállított szállítható akasztófára akasztották fel. Az akasztás nyilvánosan, az esti Appel idején zajlott le.

1943. július 19-én a konyha előtti téren közös akasztófát ácsoltak 12 fogoly számára. Az akasztás az Appel után volt. Wilhelm W.⁸¹ volt fogoly így írja le a kivégzést:

„Aznapi gyorsan befejezték az Appellal kapcsolatos formaszervezéseket, és az akasztófa alá vezették Woźniakot, Sikorskit, Majcisz, Sławińskit, Wojtygát, Kulikowskit, Gancarz, Ohrtot, Foltaniskit, Rajzert, Rapaczot, és úgy állították fel őket, hogy az akasztófa és a kötél a szemük előtt legyen. Mindannyiukon fogolyruha volt, fehérnemű nélkül, s a kezük hátra volt kötve... A szertartást az SS-tisztek egy csoportja nézte, Höss táborparancsnokkal és a *Lagerführerrel* az élen. Minden tábori őrséget megerősítettek. Az akasztófa körül az utcasarkokon négy *Blockführer* állt, géppus-

Auschwitz. Utea a táborban. Csoportos akasztófa *

kával a kezében. Amikor a hurok már az elítéltek nyakán volt, kilépett Höss táborparancsnok a *Dolmetscher* (tolmács) kíséretében, és elkezdte olvasni az ítéletet... Höss azonban nem fejezte be az ítélet felolvasását, mert Skrzetuski, aki a legszélén állt, kirúgta maga alól a zsámolyt. Ezt látva a Höss-szel egy csoportban álló SS-tisztek odaszaladtak az elí-

teltékhez, és kirántották alóluk a zsámolyokat. A kivégzés befejezése után Höss és kísérete eltávozott, nekünk pedig megparancsolták, hogy oszoljunk szét. Egy idő múlva megjött az orvos, akinek meg kellett állapítania a halál beálltát. A holttesteket még este eltávolították.”

Utoljára 1944. december 30-án volt akasztás az auschwitz-i koncentrációs táborban. Ekkor öt fogoly — három osztrák és két lengyel —, a tábori ellenállási mozgalom aktív tagjai vesztették életüket. Egy osztrák fogoly, Franz Danimann így írja le ezt a kivégzést: ⁸²

„Először a lengyeleket vezették fel az állványra. Az akasztófát látva lengyelül kiáltották: *„Éljen Lengyelország, éljen a szabadság!”* Azután felvezették az osztrák kommunistákat, Burgert, Friemelt, és a bécsi Veselyt. Csendben, összeszedetten tették meg ezt a rövid utat, rá sem hederítettek hóhéraikra. Közvetlenül az akasztófa alatt felemelkedett a spanyol szabadságharcos Friemel és hangosan elkiáltotta magát: *„Le a fasizmussal!”* Amikor a hurok már a nyakán volt, olyan hangosan kiáltotta, hogy messze hallani lehetett: *„Éljen a Szovjetunió, vesszen a gyilkolás barna dögvése!”* Ludwik Vesely volt az utolsó. Amikor már a nyakán volt a kötél, ezt kiáltotta: *„Ma mi, holnap ti!”*.

14. terem

Az ellenállási mozgalom

A rendkívül nehéz tábori viszonyok ellenére is létrejött és működött a hitleristák elleni mozgalom. Hála a polgári lakossággal fenntartott kapcsolatnak, kiszivárogtak a hírek az SS gaztetteiről. József Cyrankiewicz volt fogoly egyik kijuttatott titkos levelében ezt olvassuk: ⁸³

„Bár a rabság táborában, a szabadság fiai maradtunk — hírt küldünk a szabad világnak a politikai foglyok jogaiért folytatott egyenlőtlen küzdelemünkről. Mint

Auschwitz. 11. blokk, 14. terem. Az illegális levelek elrejtésének és kijuttatásának módszerei *

katonák és mint nemzetünk fiai vagyunk a drótok mögött. Követeljük, hogy bánjanak velünk katonákhoz méltóan, emberi jogokat követelünk...”

Hála a lakosság segítségének a foglyok élelmiszert, s főképp a táborban annyira szükséges és értékes orvosságot csempészték be. A szervezet tagjai élelmiszert és gyógyszert loptak az SS raktáraiból is, és szétosztották azt a foglyok között.

A szervezet kijuttatta a táborból a foglyok nevét, amit azután továbbítottak a Nemzetközi Vöröskeresztnek. Az egyik illegális levélben ezt olvassuk: ⁸⁴

„Szükség van rá, hogy külföldön tömegesen kapják meg címeinket, mert be kell bizonyítanunk a néme-

teknek, hogy az egész világ tud Auschwitzról. Az akciót tömegesen kell lebonyolítani, s legalább 200—300 fogoly címét kell eljuttatni az egyes államokba. Tömeges akcióra van szükség, hogy ne tudjanak minket felelősségre vonni. Ezen kívül jó lenne közölni a *lágérban* lévő németek, csehok és mások, pl. szovjet kommunisták címét. Egyszóval arra van szükség, hogy a lágért hirtelen árásszák el nemzetközi csomagokkal.”

A foglyok lelkierejének ébrentartására illegális gyűléseket rendeztek, amelyeken kiváló művészek szólamokat tartottak meg a hazai irodalom legszebb alkotásait. Illegális istentiszteleteket is tartottak. A foglyokat tájékoztatták a frontok stratégiai és politikai helyzetéről.

A szervezet a fő hangsúlyt a kápók, blokkfelelősök stb. tisztségét betöltő közönséges bűnözők elleni harcra helyezte. A harc célja az volt, hogy különböző álcázott húzásokkal eltávolítsák ezekből a tisztségekből az SS-sel együttműködő foglyokat. Az eltávolított közönséges bűnözők helyére igyekeztek vörös háromszöggel jelzett, tehát politikai foglyokat állítani. Ezért az akciót a „*vörös önkormányzatért vívott harcnak*” nevezték. A mozgalom az antifasiszta nemzetközi szolidaritás megcrösztésén is dolgozott. A szervezet vezetőségének ülési illegálisan, egy kis kamrában zajlottak le a 4. blokk pincéjébe vezető lépcső alatt.

Az illegális leveleket a 20. blokkban (a tábori kórházban) a hivatalosan „*Fleckfieberverdacht*” felirattal jelzett teremben írták. A felirat legalább részben védelmet nyújtott az SS-ek rajtaütésszerű megjelenésétől, hiszen félték attól, hogy megkapják a kiütéses tifuszt.

A foglyok szökését sok esetben a szervezet készítette elő. A szökevényeket hamis iratok beszerzésével segítették, és megfelelő rejtekhelyeket jelöltek ki nekik. A szökevények elmélyítették

a már meglévő kapcsolatokat és csatlakoztak a tábor közvetlen közelében működő partizáncsoportokhoz.

A kiküldött híreket jelentőségüktől függően teljes egészében vagy részben rejtjelesen írták. Leggyakrabban a cigarettapapírt használták fel. A titkos leveleket gyertyába olvasztották, töltőtollakban, cigarettában, kulcsban és más hasonló jelentéktelen tárgyakban rejtették el. Ez lehetővé tette, hogy ne találják meg a leveleket a munkába kimenő vagy munkából visszatérő foglyok megmotozásakor.

15. terem

A tábori irodákban (írnoki szobában, politikai osztályon, stb.) dolgozó foglyok tájékoztatták a szervezet vezetését a tábori hatóságok szándékairól. Gyakran kivonatokat és másolatokat készítettek a hitleristák okmányairól, majd ezeket kiküldték a táborból. Az volt az akció célja, hogy bizonyítékokat szolgáltatasson az SS-nek a táborban elkövetett gaztetteiről. Az ellenállási mozgalom összeállította a legnagyobb gazemberek névsorát (a hóhérok jegyzékét) a tábori hatóságok tagjai közül. A névsor eljutott Londonba, ahol a rádió közzétette. Az esemény nagy nyugtalanságot ébresztett a tábori hatóságok körében, annál is inkább, mert az általános stratégiai helyzet előre vetítette a fasizmus elkerülhetetlen vereségének árnyékát.

Kísérlet a tábor likvidálására

A hitleristák meg akarták semmisíteni a tábort: le akarták bombázni és fel akarták robbantani a tábor berendezését, és meg akarták gyilkolni az ott lévő foglyokat (*Molla terv*). A szervezet közölte ezt a hírt a külvilággal és

kidolgozta a védekezési terveket. A terv szerzője József Cyrankiewicz, hajdani fogoly volt. A terv ismerteti az SS helyőrség nagyságát és felvegyverzettségét, valamint a fogyveres felkelésben való részvételre képes foglyok számát.

A „Sonderkommando” lázadása

Mivel az SS a krematóriumokban a holttestek elégetésénél foglalkoztattot foglyok neggyilkolását tervezte, az osztag (*Sonderkommando*) tagjai fellázkodtak, felgyújtották a IV. krematóriumot és meg rongálták a birkenai II. krematóriumot. A lázadásra való előkészületeket így írja le a *kommando* egyik tagja: ⁸⁶

„Kapcsolatban állunk minden körrel. Hozzáálltunk konkrét munkánkhoz, valami lényeges tett előkészítéséhez. Szövetségescink azok, akik más *kommandókban* dolgoznak, főképp oroszok.”

A lázadás a határidő előrehozatala miatt nem járt a kívát eredménnyel. A fellázadt foglyok hősies magatartása azonban útmutató volt a többi fogoly számára a hitlerizmus elleni harcban. Az auschwitzi szervezet Katonai Tanácsa így értékelte egy esetleges felkelés kirobbanását és a foglyok czúton való kiszabadítását: ⁸⁶

„A Katonai Tanács véleménye szerint az auschwitzi tábor teljes vagy részleges felszabadításának hatalmas erkölcsi jelentősége van, tekintettel Auschwitz nemzetközi súlyára, hiszen ez a hitleri Németország egyik legsötétebb jelképe. A Katonai Tanács nem tartja helyesnek, hogy a tábor felszabadításában kizárólag a foglyok megmentését lássák. A tábori Katonai Tanácsnak az a véleménye, hogy az auschwitzi tábor — katonai szempontból — hatalmas emberi erőtartalék.”

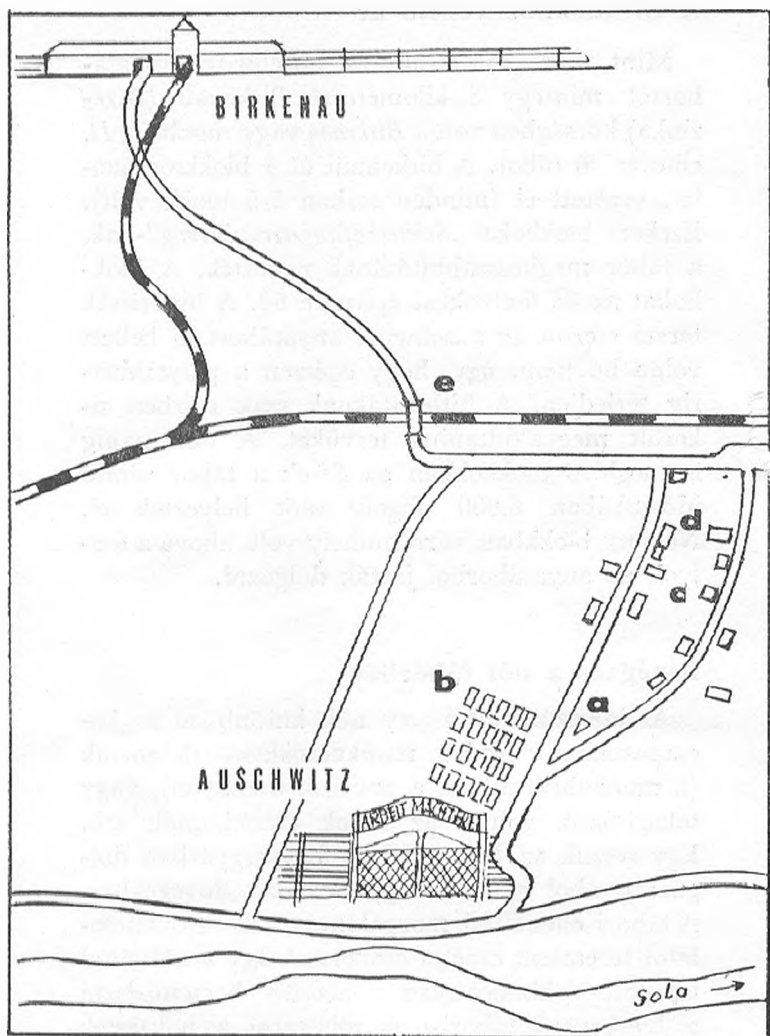

A Birkenauban vezető út

Mint már említettük, az auschwitzi anyatábortól mintegy 3 kilométerre Birkenau (Brzezinka) községben volt a *Birkenau* vagy *Auschwitz II.* elnevezésű tábor. A birkenauai út 4 blokkosor mellett vezetett el (minden sorban 5-5 blokk volt). Ezeket a blokkokat „*Schutzhaftlagererweiterung*”-nak, a tábor meghosszabbításának nevezték. A blokkokat az SS foglyokkal építtette fel. A hitleristák tervei szerint az auschwitzi anyatábort ki kellett volna bővíteni, úgy, hogy egészen a pályaúdvárig terjedjen. A hitleristáknak csak részben sikerült megvalósítaniuk tervüket. A mai napig is meglévő blokkokban az SS-ek a tábor utolsó időszakában 6.000 fogoly nőt helyeztek el. Néhány blokkban varróműhely volt, ahová a foglyok az anyatáborból jártak dolgozni.

Kivégzés a női táborban

Az ide szállásolt fogoly nők különböző munkacsoportokban irodai munkacökként dolgoztak (a munkahivatalban, a politikai osztályon), vagy takarítónők voltak az SS-ek családjainál, stb. Egy részük az *Union-Werke* fegyvergyárban dolgozott, ahol gyutacsot gyártottak a lövegekhez. A tábori ellenállási mozgalomnak sikerült kapcsolatot teremteni ezzel a csoporttal. Így a nők által kilopott robbanóanyagot sikerült becsempészní a birkenauai táborba és eljuttatni a holttestek elégetésénél dolgozó foglyokhoz (*Sonderkommando*). A sikertelen lázadás után a tábori hatóságok letartóztattak néhány fogoly nőt és a 11. blokk pincéjébe zárták őket. A nők a kínvallatás ellenére sem árultak el senkit, és tízegynéhány hetes vizsgálat után felakasztották őket. A kivégzést

Az auschwitzi táborból a birkenaui táborba vezető út vázlata.

- a — tömegsír
- b — a hajdlani „Schutzhaftlager”
- c, d — a hajdlani SS lakótelep és kaszinó
- e — a vasúti felüljáró

a leírt „*Schutzhaftlagererweiterung*” blokkjai között hajtották végre. R. Kagan volt fogoly nő leírása szerint a kivégzés így zajlott le: ⁸⁷

„Néhány nappal Újév után felállították a női táborban az akasztófát. Annak a négy lánynak készült az „*Union*”-ból. Az ítéletet az esti Appel után kellett volna végrehajtani. Csapatunk, mivel este fél nyolcig dolgozott, remélhette, hogy elkerüli ezt a „látványosságot”. Sajnos a felügyelő SS egy fél órával a munka befejezése előtt megparancsolta, hogy menjünk vissza a táborba... Menet közben egész testünkben remegtünk. Közölték velünk, hogy kettőt felakasztottak az Appel alatt, s a másik kettőnk is elérkezett az utolsó órája. A fogoly nőknek a 3. blokk pincéje mellett kellett gyülekezni. Adott jelre elvezettek minket az „*Union*” kommandójának blokkjához, amely előtt az akasztófa állt... Hallani lehetett Hössler hangját... „*Igy fogja végezni minden árut!*”... Ella és Lola között álltam, és arra gondoltam: mindent látnom kell, minden részletet az emlékezetembe kell vésnem. Erőt vettem magamon és az akasztófára néztem, de csak halvány árnyakat láttam...”

A leírt akasztás néhány nappal a „*Kivégzés*” c. fejezetben korábban leírt akasztás után zajlott le, s gyakorlatilag ez volt az utolsó, amelyre még futotta a tábor SS személyzetének idejéből.

A tömegsír

Az utca tulsó oldalán, ahol ma az emléktábla látható, helyezték a tömegsírba a tábor kiürítésekor meggyilkolt foglyok holttesteit, és azokat, akiket a tábor felszabadítása után nem sikerült életben tartani, s belehaltak a táborban szerzett sebekbe és betegségekbe. A tömegsírban 710 különböző nemzetiségű férfi és női fogoly nyugszik. Temetésükön a lengyelek czrei adták meg nekik a végső tisztességet.

Az SS lakótelep

Az a terület, amelyen áthaladtunk, más benyomást keltett a megszállás éveiben. Valamennyi házból kitelepítették jogos tulajdonosát, a lengyel lakosságot. Helyükre a hitleristák saját családjukat költöztették. Ezt óvatossági szempontok diktálták, s egyúttal megnehezítette a foglyoknak a szökés megszervezését is. Ha a foglyok az említett területen dolgoztak, az SS-ek családtagjai még külön felügyeletet jelentettek számukra. Ezekben a házakban laktak többek között a tábor vezetői: Fritzsch, Aumcier, Hoffmann, Hössler, Schwartz, a munkahivatal vezetője; Palitzsch *Rapportführer*, (aki sajátkezűleg lőtt agyon több ezer foglyot a 11. blokk udvarán a halálfallal előtt); Grabner, a tábori *Gestapo* főnöke, és sok más. Itt éltek és nevelkedtek gyermekeik is.

Az SS Kaszinó

Ezt az egész területet, a tábor körzetét („*Lagerbereich*”) sorompók választották el a külvilágtól. A sorompóknál az SS teljesített őrszolgálatot. Az egyik sorompónál, egy nagy terraszos emeletes villában volt a *Führerheim*, a tiszti szálloda. Itt szálltak meg az ellenőrzésre érkező magasrangú személyiségek (többek között Himmler, az SS főparancsnoka és Pohl, a Gazdasági Igazgatási Hivatal főnöke).

A vasúti felüljáró

A birkenauai tábor jól látható a vasúti sínek feletti hídról. Itt állt meg Himmler 1941. március 1-én egész kíséretével. Kíséretében ott volt Rudolf Höss, az auschwitzi koncentrációs tábor parancsnoka. Észak felé Birkenau (Brzezinka) falu épületei látszottak. Höss így írja le ezt a jelenetet: ⁸⁶

„Himmler, aki kíséretével a vasúti sínek fölött állt... Birkenau irányába mutatott, és azt mondta, hogy ezen a környéken jöhetne létre ez a tábor: az ugyanis fontos, hogy félrecső helyen legyen, távol minden emberi településtől, és feltétlenül külön az anyatáborától. Ez még a német-orosz háború kitörése előtt volt, nem tudtuk tehát megérteni, miféle hadifoglyok számára kellene tábort építeni. Himmler azonban nem válaszolt erre a kérdésünkre, amiből arra következtettem, hogy az ügyet katonai titokként kezelte.”

Birkenau építését 1941 októberében kezdték meg. A foglyok az auschwitzi táborból jártak ide dolgozni. Először lebontották a falu épületeit, majd a téglát felhasználták a primitív barakkok építéséhez.

A főkapu

Az egyúttal SS őrhelyül szolgáló főbejárat felé haladva balról elhagyjuk az I. részleget. A részleg „a” és „b” részre oszlik. Baloldalt van a fa barakkokkal beépített II. részleg. Ez hat részre tagozódik (a, b, c, d, e, f). A részlegeket, és azok egyes részeit is, külön-külön szögesdrót kerítés veszi körül.

Az első részleg felépítése (BIb) *

Elsőnek az Ib részlegen épültek fel a barakkok. A téglából épített barakkok építésén a foglyok egy része és több száz orosz hadifogoly (összesen mintegy 2.000 fő) dolgozott. A hadifoglyok fizikai állapota kétségbeejtő volt. Höss táborparancsnok emlékirataiban így szól erről: ⁸⁹

* A BI jelentése — *Bauabschnitt I* (Építési részleg) A „b” betű a szakasz részét jelöli.

Megjegyzés: A birkenai tábor vázlata a hátsó borítólap belső oldalán látható.

Birkenau. A tábor főkapuja *

„Olyan hadifoglyok segítségével kellett volna felépítenem a birkenauai hadifogolytábort, akik gyakran alig álltak a lábukon. Az *SS Reichsführer* utasítása szerint csak azokat a szovjet hadifoglyokat kellett volna Auschwitzba szállítani, akik különösen erősek és teljesen munkaképesek voltak. A szállítmányt kísérő tiszt az állította, hogy a rendelkezésükre álló foglyok közül a legjobb emberanyagot válogatták ki... A foglyok mint az őszi legyek hullottak a kimerültség, vagy a legcsékélyebb betegség következtében, hiszen szervezetük már nem tudott ellenállni semmi-nek. Láttam, mennyien haltak meg a burgonya vagy répa lenyelése közben.”

Ma látva Birkenau területét, el sem tudjuk képzelni, milyen körülmények között folytak itt az építési és a talajmunkák 1941-ben és 1942-ben.

A legyengült és kicéhezett foglyok szétrongyolódott cipőben vagy mezítláb, kabát nélkül, térdig gázolva a sárban tolták a talicskát, hordták a téglát és az anyagot az építkezéshez. Höss ezt írja: ⁹⁰

„A legrosszabb akkor volt, amikor 1941/42 telén beállt az olvadás. A hideget a foglyok jobban elviselték, mint a nedvességet, az állandó ázást. A félig, hirtelen összetákolt primitív kőbarakkokban a halandóság Birkenau első időszakában állandóan növekedett. Még azok a hadifoglyok is napról napra kevesebben lettek, akik idáig bizonyos szívósságot tanúsítottak.”

A „Königsgraben”

Az Ib részleg egyik barakkjában volt a büntetőosztag. Az osztag a talajvizet a Visztulába vezető árok ásásán dolgozott. Az árok neve „Königsgraben” volt. Ma is látható még a barakk mennyezetén egy ismeretlen fogoly rajza a büntetőosztag munkájáról. A büntetőosztagba beosztott foglyok megsemmisítésre voltak ítélve, de mielőtt elpusztultak volna, a végsőkéig kihasználták őket. J. Kret volt fogoly így emlékezik vissza: ⁹¹

„Futunk tehát a sövénydarabokkal, és bár minden erőnket megfeszítjük, hogy a lehető leggyorsabban fussunk, és ne adjunk okot a verésre — semmi sem segít, mert a *kápo* úgyis mindenkin végigvág hosszú botjával, akik csak elér. Erőtartalékaink hamarosan kimerülnek. Nem bírjuk ki ezt a gyilkos tempót... a verés és a borzalmas fájdalom a legnagyobb erőfeszítésre ösztönöz. Moll (*SS-Hauptscharführer*) a töltésen állva figyelte parancsa teljesítését... Arcán elégedettség látszott.”

Ennek a barakknak az udvarán gyilkolták meg a foglyokat. Az 1942. június 11-én lezajlott ese-

mények a legmeggrázóbbak közé tartoznak. Ez a büntetőosztag foglyainak lázadását követő napon volt. A lázadás alkalmával kb. 50 fogoly megpróbált elmenekülni. A többiek menekülési útját elvágták. A lázadás megbosszulásaképpen Aumeier, a tábor vezetője és Hössler 20 foglyot agyonlőtt a barakk udvarán kb. 320-nak pedig szögesdróttal összekötötték a kezét és a gázkamrákba kergették őket.

A női tábor (B1a)

Még tartott a barakkok építése az Ib részlegben, amikor megkezdődtek a hasonló jellegű munkák az Ia részlegen. 1942. augusztus 16-án⁹² ide helyezték át a fogoly nőket, akik idáig az auschwitzi férfitáborban voltak (a fallal elkerített 1—10. blokkokban). A nők a férfiakhoz hasonlóan barakkokban, 3 emeletes ketrecekben laktak, borzalmas egészségügyi és higiéniai viszonyok között. Egy ketrecre rendszerint 8 nő jutott. Mindez, bár alapjában véve nem különbözött a férfiak helyzetétől, sokkal erősebben sújtotta a nőket, sokkal rosszabbul hatott közérzetükre. Női méltóságuk teljes lábbal tiprása megtörte lelkijüket, amit a fizikai összecmlás követett⁹³.

„A tábori először nappal láttuk meg. Szürkeség, reménytelenség, pusztaság tűnt a szemünkbe. Amilyen messze csak látni lehetett, mindenütt barakkok, és szögesdrót, amelyet itt-ott rémítően megszakítanak a magas őrtornyok és az onnan ránk meredő gépfegyverek. Mindent hó és cső fátyolán át láttuk.”⁹⁴

Rögtön az érkezés után kiosztották a nőknek a rabruhát. Felöltözés közben néhány szót lehetett váltani a már régebben itt lévőkkel. Az újonnan érkezettek (ún. *Zugang*) megismerkedtek a tábori életviszonyokkal.⁹⁵

Birkenau. A női tábor. BIIb részleg *

„Ugyanilyen hamar megtudtam, hogy itt minden, még a víz is fizetőeszköz... Elhatároztam, hogy megtakarítok annyit élelmiszeradagomból, hogy egy másik ruhát tudjak cserélni magamnak. Feltétlenül meg akartam szabadulni a szétszaggatott szovjet katonai egyenruhától, amelyet egyetlen ruhaként kaptam táborba érkezésemkor. Cipőre is szükségem volt magam és édesanyám számára. Lehetetlen volt hosszabb ideig járni a nehéz fapapucsokban, amelyeket cipő helyett kaptunk. Pulóverre és fejkendőre is szükségünk volt.”

A felügyelők

A nőkre felügyelők (*SS-Aufseherin*) vigyáztak. Höss táborparancsnok beismerte, hogy a felügyelők erkölcsi színvonala rendkívül alacsony volt, sokat közülük megbüntettek lopásért. A fe-

lügyelők kiténtek hallatlan kegyetlenségükkel. Egy volt fogoly nő így jellemzi a felügyelőnő arkifejezését: ⁹⁶

„Boldog az, akinck sohasem kellett megismernie, mit is képes kifejezni az emberi arc. Egy édes, finom női arc, amint a védtelenek, elítéltek kínzásának vágya és gyönyörűség hevíti fel. Egy kiegyensúlyozott matróna arca — amint a még nagyobb fájdalom kiváltásának vágya torzíttja el. A nyugodt, nemes arc kővé, kegyetlenül hideggé válik a kínzott és üldözött emberek minden könnyörgésére.”

Munka közben nemcsak a felügyelők, hanem az SS-legények is ellenőrizték a nőket. Höss megjegyzi, hogy *„unalomból és szórakozásból kutyákat uszítottak a fogoly nőkre.”* ⁹⁷

A patkányok

A patkányok valóságos csapást jelentettek a birkenau-i taborban. Senki sem tudta, honnan kerültek ide ilyen nagy számban. Falkákban szaladgáltak a pricceken és kotrecekben. Ez legveszedelmesebb a barakkokban volt, ahol kikezdték a legyengülteket és a haldoklókat. Legtöbb mégis azokban a helyiségekben volt, ahol a holttesteket gyűjtötték. A patkányokról csaknem valamennyi fogoly nő beszélt. ⁹⁸

„A holttest borzalmasan sovány volt. Ijesztően tágra nyílt megüvegszedett szeme egyenesen az égre meredt. Arcgödre egyetlen borzalmas seb volt. A hasa szintén. Ez volt az első holttest, amelyet Auschwitzban láttam. Mi ez? — kérdeztem — mi történt vele? Mitől vannak rajta ezek a sebek? „A patkányok” — felelte nyugodtan az egyik ápolónő. — „Tegnap este halt meg. Itt feküdt reggelig, hát kikezdték.”

A 25. barakk (BIa)

A 25. barakk a női táborban volt. Ide kergettek a felügyelők és az SS-ek a végkimerült, legyengült vagy beteg fogoly nőket. A többitől elkülönített 25. barakk állandóan teli volt. Az ide zárt nők gyakran napokig vártak, míg elszállították őket a gázkamrákba. A halálra való várakozás közben vagy egyáltalán nem, vagy csak alig kaptak enni. Ha a barakk túlságosan teli volt, vagy csökkent a gázkamrákba küldött újonnan érkezettek száma, teherautók álltak a barakk elé. A nőket felkergették a kocsira, a gyengébbeket feldobálták. A kocsik a gázkamrákhoz szállították őket. A gázkamrákban cilkon B gázzal végeztek velük.

A női tábor kibővítése

A női tábor kezdetben az I. részlegnek csak egy részét (az ún. „a”-t) foglalta el. 1943-ban kibővítették a női tábort: hozzácsatolták a „b” részt is, ahonnan a férfiakat előzőleg áthelyezték a II. részlegbe.

A karantén (BIIa)

Az 1943 nyarán épített IIa részlegget karanténnak nevezték. Ide kerültek az újonnan érkezett férfi foglyok. Ebben a részlegben nagyon gyakori volt a szelektálás, emberek ezreit küldték innen a gázkamrákba. Egy volt fogoly, dr. Otto Wolken orvos a tábor fennállása alatt elrejtett, majd a felszabadulás után megtalált feljegyzései beszámolnak arról, hogy az SS-ek csaknem minden nap „hajtóvadászato!” rendeztek a foglyok ellen. Példaképpen idézünk egy feljegyzést: ⁹⁹

Birkenau. A férfi tábor. BIIa részleg — a karantén *

„1944. augusztus 30-án Weiss, Dargelis és Kurpanik SS-ek megint sok foglyot összeverték és agyonlőttek a táborunkban.”

Lássunk egy másik feljegyzést is: ¹⁰⁰

„1944. április 15-én a szelektálás alkalmával Kurpanik, Dargelis és Barecki SS-ek azzal szórakoztak, hogy az SS-orvosok által kiválasztott 184 foglyot egy szál fémcsöműben, ütve-rugdálva kikergették a barakkból. Ráparancsoltak a foglyokra, hogy térdeljenek le, revolverüket a tarkójukra illesztették, majd arra kényszerítették őket, hogy keljenek fel és meneküljenek. Ekkor agyonlőtték őket.”

A Theresienstadt családi tábor (BIIb)

Valamivel más körülmények között éltek és pusztultak a foglyok az ún. családi táborban,

ahová *Theresienstadt*ből érkeztek 1943 szeptemberében. Egy ideig úgy tűnt, hogy a tábori hatóságok kivételeznek velük. Bár a zsidóknak nem volt szabad levelet írniuk, a tábori hatóságok ebben az esetben eltértek ettől a rendszabálytól. A különböző államokba, többek között a semleges államokba írt leveleknek az volt a céljuk, hogy megtévesszék a világ közvéleményét az auschwitzi tábor és a zsidók kiirtásának tényleges képét illetően.¹⁰¹

*Theresienstadt*ből 1944 májusáig több zsidó transzport érkezett. Ezeket a foglyokat két egymásutáni akció során meggyilkolták a birkenau-i gázkamrákban. Az első ilyen akció március 3-án, a második 1944. július 11-én és 12-én volt.¹⁰² A transzportokban gyermekek is voltak. Egyikük így írja le élményeit: ¹⁰³

„Az egyik nagyobb csoportból kiválasztottak kb. nyolcvan 12—16 éves gyereket. Közvetlenül az elgázosítás előtt átvittek minket a férfitáborba. Ebben a csoportban voltam és is. Amikor elválasztottak minket a szülőinktől, már nem tudtunk sírni, pedig pontosan tudtuk, sőt figyeltük is, mikor viszik őket a gázkamrákba.”

A magyarországi zsidónők tábora (BIIC)

A „*Theresienstadt*” családi tábor szomszédja volt Birkenauban az a tábor, ahol a Magyarországról 1944 májusában ide szállított zsidónőket helyezték el. A tábor jelzése IIC volt. 1944. júniusában mintegy 20.000 fogolynő tartózkodott a táborban.¹⁰⁴

Júliusban az SS-ek megkezdték a transzportok szervezését és Németországba küldését. Természetesen csak az egészséges nők jöhettek számításba, hiszen a betegeket a gázkamrákba küldték.

A cigánytábor (BIIf)

1943 februárjában cigányokat hoztak a birkenauai táborba, és a IIc részlegben helyezték el őket. Ezen a táboron mintegy 21.000 különböző országból származó cigány ment át.

Ez is családi tábor volt. Höss táborparancsnok visszaemlékezve Himmler látogatására ezt mondja: ¹⁰⁵

„Részletesen megmutattam neki a cigánytábort. Mindent alaposan megnézett. Láta a túltömött barakkokat, a nem kielégítő higiéniai viszonyokat, a betegekkel teli kórházat, a fertőző betegek osztályát. Láta a nómában szenvedő gyermekeket. Ez a betegség mindig borzalommal és rettegéssel töltött el, mert a leprát juttatta eszembe és azokat a szerencsétlen leprásokat, akiket valamikor Palesztinában láttam, ezeket a leromlott kis gyermekeket hatalmas lukakkal az arcukon, az élő testnek ezt a lassú bomlását.”

A látogatás credményképpen Himmler parancsot adott az életben maradt cigánynok likvidálására. Erre 1944. augusztus 2-án került sor. A birkenauai gázkamrákban ezen a napon 2.897 cigányt öltek meg. ¹⁰⁶ Az akció a következő módon zajlott le: ¹⁰⁷

„Néhány héttel később a férfitábor ¹⁰⁸ sokezer ember kiáltozására ébredt. Az élesen megvilágított cigánytáborban az SS-ek kikergették az útra a cigányokat, nőket, férfiakat és gyermekeket. Parancsot kapnak, hogy ötös sorokban vonuljanak a krematórium felé. A cigányok ellenszegülnek, innen az a nagy kiáltozás Birkenau felett. A zaj egész éjjel tartott, de reggelre már az egész cigánytábor üres volt.”

A férfi kórház (BIIf)

A III. és IV. krematórium között volt Birkenauban az ún. IIf tábori kórház. Ebben a tízgy-

Birkenau. A gázkamrák és a II. krematórium romjai *

néhány barakkban a betegeket csak nagyon primitív gyógyszerekkel kezelték, s gyakorlatilag vagy a szelektálás¹⁰⁹, tehát a gázkamrákba való szállítás, vagy a lassú halál várt rájuk. Holttestüket mindkét esetben a közeli krematóriumban égették el.

A vasúti rakodó és a krematóriumok A szelektálás színhelye

Az I. és II. részleg között vasúti sínek húzódnak. Ez a vakvágány az auschwitzi pályaudvarról a birkenau-i gázkamrákhoz vezet. A vakvágány rakodóján szelektálták az SS-orvosok és az SS-leányok az újonnan érkezett foglyokat.¹¹⁰

Birkenau. Az V. krematórium melletti tó, ahová az IV. és V. krematóriumból az emberi hamvakat szórták

Az építési munkák vezetősége által (*Zentrallbauleitung der Waffen SS. u. Polizei*) 1943. június 28-án kiállított eredeti német okmány szerint a 4 auschwitzi krematóriumban egy nap alatt 4.416 holttestet lehetett elégetni.¹¹¹

A krematóriumok nem győzték a holttestek elégetését, éppen ezért az SS a krematóriumok mellett és a közeli erdőben is égette máglyákon a holttesteket. A IV. krematórium mellett van egy kis tó. Ide keskenyvágányú vasúti sínek vezettek a IV. és V. krematóriumból. Ezzel a kisvasúttal szállították az emberi hamvakat a krematóriumból a tóhoz, amelyet fel akartak tölteni. A még ma is látható hamvak a koncentrációs táborban elkövetett gaztettek legsúlyosabb bizonyítékai közé tartoznak.

Mexikó (BIII)

Az V. krematóriumtól az út az ún. birkenaui új parancsnoksághoz vezet. Az út bal oldalán volt a tábor II. részlegével egyenlő területű III. részleg. Ezt a részleget a tábori zsargonban „*Mexikónak*” nevezték. Ebben a részlegben, bár építése még nem fejeződött be, az SS-ek tízegynéhány ezer nőt helyeztek el, főképp magyarországi zsidónőket.

A „*Mexikóban*” a foglyok helyzete rendkívül nehéz volt, amit az alábbi leírás is igazol: ¹¹²

„A blokk belsége üres, mint egy nagy istálló. A gúlába összerakott pokrócok a helyiség közepén vannak. Itt még nem építették meg a ketreceket, és a nők éjjel a földön hálnak. A blokk körül, annak árnyékában, vagy a tűző napon a kimerültségtől és piszoktól szürke, csaknem teljesen meztelen emberi alakok hevernek. A rajtuk lévő rongyok már régóta nem takarják el meztelenségüket. A többszörös fertőtlenítéstől csaknem teljesen elégett csipke vagy selyen, gyakran kivágott hátú estélyi ruhákat kaptak. Ruháik szétfoszlottak és lehullottak. Olyan nőket is láttam, akiken csak egy rongyos ing vagy kötény van és semmi egyéb. Napról-napra egyre több meztelenséget látni.”

A „*Mexikóban*” lévő foglyokat is szelektálták: a betegeket és legyengülteket a gázkamrákba küldték. A nők egy kis részét a Birodalomba szállították más koncentrációs táborokba.

A gáztettek nyomainak eltüntetése

A Szovjet Hadsereg közeledése arra kényszerítette a hitleristákat, hogy ürítsék ki a tábort és tüntessék el az auschwitz-birkenau-i halálkombinátot. A férfi és női foglyok utolsó gyalogos transzportja 1945. január 18-án indult el a táborból. A tábori hatóságok azonban már néhány hónappal ezelőtt megkezdték a megsemmisítő

Auschwitz. A Szovjet Hadsereg felszabadítja a tábort. Archív felvétel

berendezések és a barakkok egy részének lebontását. (pl. „*Mexikóban*”). A tábor utolsó napjai ¹¹³ drámai feszültségben teltek el, mert alapjában véve csak azok a foglyok maradtak ott, akik nem voltak már képesek gyalog menetelni. Az utolsó transzport elindulása után csaknem azonnal felgyűjtották az SS-ek a raktárakat (az ún. „*Kanadát*”), ahol a meggyilkoltak holmiját gyűjtötték össze.

1945. január 20-án az SS-ek felrobbantották a II. és III. krematóriumot, január 25-éről 26-ára virradó éjjel pedig az V. krematóriumot is.¹¹⁴

A felszabadulás

1945. január 27-én 15 óra körül Konyev marsall vezetésével bevonultak Auschwitzba és Birke-

nauban a Szovjet Hadsereg I. Ukrán Frontjának katonái.

A gyilkosok megbüntetése

Felszabadítva a hitleristák által megszállott területeket és elfoglalva a III. Birodalom területét a szövetséges hadseregek mindenütt szabadságot hoztak a koncentrációs táborok foglyainak, a hadifoglyoknak és a kényszermunkára hurcoltaknak. Megtalálták az akasztófákat és a meggyilkolt hazafiak hamvait rejtő tömegsírokat. Nordhausenben látva a meggyilkolt foglyok holttesteit Eisenhower tábornok ezt mondotta:

„A béke megvalósítására hivatott emberek feladata, hogy olyan feltételeket teremtsenek, hogy a fasiszta fenevad soha többé ne emelhesse fel a fejét.”

A hitleristák gaztetteinek kivizsgálásával és értékelésével a nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék foglalkozott. A főbűnösök a vádlottak padjára kerültek. Minden államban eljárást indítottak a népgyilkosok ellen.

Lengyelország Legfelsőbb Népbírósa kivizsgálta többek között az auschwitzi tábor volt parancsnokának és SS-személyzetének ügyét. A bűnösök megkapták méltó büntetésüket. Az ítélet végrehajtása előtt Höss volt táborparancsnok kijelentette: ¹¹⁶

„A börtön magányában eljutottam ahhoz a keserű felismeréshez, milyen szörnyű bűnöket követtem el az emberiség ellen. Mint az auschwitzi haláltábor parancsnoka megvalósítottam a III. Birodalom aljas, népgyilkos terveinek egy részét... Felelősségemért életemmel fizetek... Bárcsak ezeknek az emberiség és emberiség elleni borzalmas vétkeknek a feltárása megakadályozná a jövőben még azoknak a feltételeknek az újjászületését is, amelyek ilyen szörnyű cselekményekhez vezettek.”

Az auschwitzi koncentrációs tábor fegyveres személyzetének tagjai a krakkói Legfelsőbb Néppíróság előtt. Archiv felvétel.

Emlékezünk

Bár a potzdami szerződés tervbe vette a teljes demilitarizálást, a Német Szövetségi Köztársaságban számos „bajtársi szövetség” működik, a volt SS-ek találkozókat rendeznek, ahol revansista jelszavakat hirdetnek, és a hitlerista „*Horst Wessel-Lied*”-et éneklik. Létrehozták és állandóan fejlesztik az új hadsereget, a „*Bundeswehr*”-t is.

Valamennyi békeszerető nép tiltakozik a szerződés semmibevétele ellen, hiszen ez egy új háború tűzvészénck a kirobbanásához vezethet, amelynek következményei minden eddiginél borzalmasabbak lehetnének. Emlékeznünk kell erre, amikor végighaladunk az auschwitz-birkenai volt

koncentrációs tábor utcáin, ahol nem is olyan rég a foglyoknak, a 11. blokk udvarán agyonlőtteknek a holttesteivel megrakott teherautók jártak. A foglyok vére itatta át a krematóriumhoz vezető utat.

Tisztelnünk kell azok emlékét, akik itt elpusztultak, akiknek a hamvait szerteszórták a birkenai mezőkön, akiknek a hamvaival feltöltötték a környék tavait.

Ezt a célt szolgálja Múzeumunk is. A Múzeumot az 1947. június 2-i határozat alapján hozták létre, hogy „a hitleristák volt koncentrációs táborának helyén örök időkre emléket állítsanak a lengyel nép és más népek vértanúságának”.

Jegyzetek

- ¹ A *Vereinigung der Verfolgten des Naziregimes* kalendárium, 1955.
- ² *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* (Hitler pártja)
- ³ Albert Wucher: *Eichmanns gab es viele*. München-Zürich 1961, Droemersch Verlaganstalt Th. Knaur Nachf. kiadása, 42. 1.
- ⁴ A Biztonsági Rendőrség főnöke
- ⁵ A „Świat” c. folyóirat archívumában
- ⁶ „Mein Kampf”, XII. kiadás, 1942. 732. 1.
- ⁷ „Der Mythos des XX — Jahrhunderts”. Kiállítási forgatókönyv, 1955., 15. blokk, 7. 1.
- ⁸ A provokáció fedőneve „Himmler akció” volt.
- ⁹ *Arbeitsitzungen, Ansprachen des General-Gouverneurs Hans Frank*, IX. köt, 437. 1.
- ¹⁰ *Wspomnienia Rudolfa Hössa komendanta obozu oświęcimskiego* (Rudolf Höss, az auschwitzi tábor parancsnokának emlékiratai) Warszawa 1961, Wyd. Prawnicze, 189. 1.
- ¹¹ Jerzy Brandhuber — *Jeńcy radzieccy w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu* (Szovjet hadifoglyok az auschwitzi koncentrációs táborban), „Zeszyty Oświęcimskie” 4. sz. 45. 1.
- ¹² A hadifoglyok meggyilkolásának részletes leírása a „Zeszyty Oświęcimskie” 4. számában található
- ¹³ Danuta Czech — *Kalendarz wydarzeń obozowych* (A tábori események naptára), „Zeszyty Oświęcimskie” 2. sz. 100. 1.
- ¹⁴ Id. 10. sz. jegyzet, 128. 1.
- ¹⁵ *Dokumente über die Verantwortlichkeit des Reiches für die Judenmassnahmen im besetzten und unbesetzten Frankreich, insbesondere auch in Algerien, Maroko, Tunis*. Frankfurt a/M 1959, URO kiad.
- ¹⁶ Id. 10. sz. jegyzet, 197. 1.
- ¹⁷ Id. 10. sz. jegyzet, 196. 1.
- ¹⁸ Kremer emlékirata, 56. 1. (Az Auschwitzi Múzeum archívumában)
- ¹⁹ Id. 18. sz. jegyzet
- ²⁰ Id. 10. sz. jegyzet, 193. 1.
- ²¹ Id. 10. sz. jegyzet, 193. 1.
- ²² Id. 10. sz. jegyzet, 197. 1.
- ²³ A levél szerzője Józef Cyrankiewicz volt fogoly
- ²⁴ Zelman Lewental jegyzetei alapján idézzük. Fordította mgr. Adam Rutkowski és Adam Wain (Auschwitzi Múzeum Archívuma)
- ²⁵ „Deutsche Gesellschaft zur Schädlingbekämpfung” (Német Résztársaság a Kártevők Leküzdésére)
- ²⁶ Id. 10. sz. jegyzet, 146. 1.
- ²⁷ Ciánhidrogénnal (HCN) telített anyag

- ²⁸ Az Auschwitzi Múzeum Archívumában
- ²⁹ ld. 28. sz. jegyzet
- ³⁰ ld. 10. sz. jegyzet, 201. l.
- ³¹ Nürnbergi Katonai Törvényszék — 4. sz. per (SS-*Wirtschafts-Verwaltungs-Hauptamt — WVHA*)
- ³² Karl Sommer vádlott felvilágosításai (uo. 1. köt. Dokumentumok, 79. l.)
- ³³ August Frank vádlott felvilágosításai (uo., Per. 2286. l.)
- ³⁴ A Biztonsági Rendőrség és Biztonságai Szolgálat főnöke
- ³⁵ Nemzetközi Katonai Törvényszék (IX. köt., 444. l.)
- ³⁶ Rudolf Höss, az auschwitz-birkenau-i koncentrációs tábor parancsnokának pere (21. köt. 157. l.)
- ³⁷ ld. 36. sz. jegyzet (21. köt. 82. l.)
- ³⁸ ld. 31. sz. jegyzet (V. köt. — Dokumentumok, 175. l.)
- ³⁹ *Erziehungshäftlinge*
- ⁴⁰ „*Obrazki Auschwitz'u*” (Auschwitzi képek) (*Mat. Ruchu Oporu*, V. köt. 349. l.)
- ⁴¹ Ludwik Rajewski: „*Oświęcim w systemie RSHA*” (Auschwitz az RSHA rendszerében), Warszawa — Kraków, 1946. E. Kuthan kiadása, 93. l.
- ⁴² Seweryna Szmaglewska: „*Dymy nad Birkenau*” (Füst Birkenau felett), Warszawa, 1958. „*Czytelnik*”. 18. l.
- ⁴³ ld. 36. sz. jegyzet (21. köt. 120. l.)
- ⁴⁴ A foglyok mindennapi életét az auschwitzi tábor két volt foglyának, Jerzy Brandhubernek és Mieczysław Kościelniaknak a festménysorozatai szemléltetik.
- ⁴⁵ ld. 36. sz. jegyzet (4. köt. 24. l. — Antoni M. volt fogoly vallomása)
- ⁴⁶ ld. 36. sz. jegyzet (21. köt. 34. l.)
- ⁴⁷ Gerhard Maurer pere (6. köt. 23. l.)
- ⁴⁸ ld. 47. sz. jegyzet
- ⁴⁹ Oswald Pohl pere (4. köt. — Dokumentumok, 12., 13. l. Doc. NO-R-129)
- ⁵⁰ ld. 47. sz. jegyzet (6. köt. 26. l.)
- ⁵¹ ld. 47. sz. jegyzet (7. köt. 40. l.)
- ⁵² ld. 36. sz. jegyzet (5. köt. 27. l.)
- ⁵³ ld. 36. sz. jegyzet (21. köt. 42. l.)
- ⁵⁴ ld. 47. sz. jegyzet (7. köt. 63. l.)
- ⁵⁵ ld. 25. sz. jegyzet
- ⁵⁶ ld. 47. sz. jegyzet (6. köt. 36. l.)
- ⁵⁷ ld. 36. sz. jegyzet (21. köt. 90. l.)
- ⁵⁸ *Hygiene Institut der Waffen SS und Polizei im Auschwitz.*
- Dr. Münch tanulmányának címe: „*Hunger und Lebenserwartung im Auschwitz*” (Auschwitzi Múzeum Archívuma)

⁵⁹ A folyosón olyan foglyok fényképei láthatók; akik a táborban való néhány hónapos tartózkodás után meghaltak.

⁶⁰ ld. 42. sz. jegyzet, 61. l.

⁶¹ ld. 36. sz. jegyzet (4. köt., 46—48. l.)

⁶² ld. 10. sz. jegyzet, 135. l.

⁶³ ld. 36. sz. jegyzet (5. köt. 35. l.)

⁶⁴ ld. 36. sz. jegyzet (1. köt. 68—80. l. — Luigi Ferri vallomása)

⁶⁵ *Pferdestallbaracken — Oberkommando des Heeres Typ.* 260/9

⁶⁶ József Krct: „*Dzień w karnej kompanii*” (Egy nap a büntető-osztágban) („*Żeszyty Oświęcimskie*”, 1. sz. 166. l.)

⁶⁷ ld. 28. sz. jegyzet

⁶⁸ Az auschwitzi táborban folytatott kísérletek részletes leírása megtalálható a „*Żeszyty Oświęcimskie*” 2. számában.

⁶⁹ ld. 10. sz. jegyzet, 349—351. l.

⁷⁰ A 11. blokk és az ott elkövetett gaztettek részletes leírása a „*Żeszyty Oświęcimskie*” 1. számában olvasható

⁷¹ ld. 41. sz. jegyzet, 112. l.

⁷² Így nevezték azt a falat, amely előtt a foglyokat agyonlőtték.

⁷³ ld. 13. sz. jegyzet

⁷⁴ A „*Żeszyty Oświęcimskie*” 3. száma közölt egy részletes tanulmányt a táborban alkalmazott büntetésekről

⁷⁵ „*Żeszyty Oświęcimskie*”, 3. sz. 21. l.

⁷⁶ ld. 10. sz. jegyzet, 294. l.

⁷⁷ ld. 36. sz. jegyzet (3. köt. 34. l.)

⁷⁸ ld. 36. sz. jegyzet (21. köt. 43. l.)

⁷⁹ ld. 36. sz. jegyzet (21. köt. 43. l.)

⁸⁰ ld. 28. sz. jegyzet

⁸¹ ld. 36. sz. jegyzet (4. köt. 40. l.)

⁸² Az auschwitz-birkenau-i koncentrációs tábor fegyvercs személyzetének pere (53. köt. 42. l.)

⁸³ *Mat. Ruchu Oporu* (II. köt. 87. l.)

⁸⁴ ld. 83. sz. jegyzet (II. köt. 33. l.)

⁸⁵ ld. 24. sz. jegyzet

⁸⁶ Kiállítási forgatókönyv, 1955. 11. blokk, 43. l. (Auschwitzi Múzeum Archívuma)

⁸⁷ *Auschwitz Zeugnisse und Berichte.* Frankfurt am Main, 1962. *Europäische Verlagsanstalt*, 286. l. Ugyanígy írja le ezt a tényt Theresia Chassainig volt fogoly (Auschwitzi Múzeum Archívuma)

⁸⁸ ld. 36. sz. jegyzet (21. köt. 33. l.)

⁸⁹ ld. 10. sz. jegyzet, 123. l.

⁹⁰ ld. 10. sz. jegyzet, 124. l.

⁹¹ ld. 66. sz. jegyzet, 171. l.

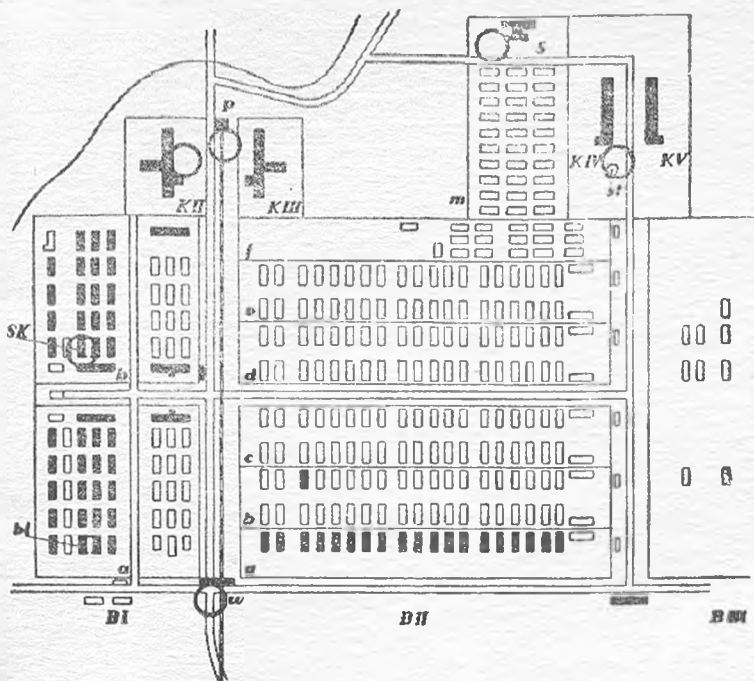
⁹² ld. 13. sz. jegyzet („*Żeszyty Oświęcimskie*”, 3. sz. 94. l.)

- ⁹³ ld. 89. sz. jegyzet, 137. l.
- ⁹⁴ ld. 87. sz. jegyzet, 121. l.
- ⁹⁵ ld. 87. sz. jegyzet, 114. l.
- ⁹⁶ ld. 87. sz. jegyzet, 125. l.
- ⁹⁷ ld. 10. sz. jegyzet, 141. l.
- ⁹⁸ Maria Zarebina-Broniewska: *Opowiadania Oświęcimskie* (Auschwitzi elbeszélések), Warszawa 1960, „Książka i Wiedza”, 27. l.
- ⁹⁹ ld. 87. sz. jegyzet, 143. l.
- ¹⁰⁰ ld. 87. sz. jegyzet, 149. l.
- ¹⁰¹ H.G. Adler: „*Die verheimlichte Wahrheit*” — *Theresienstädter Dokumente*. Tübingen, 1958, J.C. B. Mohr, 308. l.
- ¹⁰² ld. 13. sz. jegyzet („*Zeszyty Oświęcimskie*” 6. sz. 61. l. és 7. sz. III. 3-án, valamint VII. 11-én és 12-én kelt bejegyzések)
- ¹⁰³ ld. 87. sz. jegyzet, 151. l.
- ¹⁰⁴ ld. 42. sz. jegyzet, 298. l.
- ¹⁰⁵ ld. 10. sz. jegyzet, 127. l.
- ¹⁰⁶ Az Auschwitz II. koncentrációs tábor 1944. augusztus 2-án kelt összesítése a foglyok munkába állításáról (Auschwitzi Múzeum Archívuma)
- ¹⁰⁷ ld. 42. sz. jegyzet, 301. l.
- ¹⁰⁸ A férfi tábor (IIId) szomszédos volt a cigánytáborral (IIe)
- ¹⁰⁹ ld. 57. és 58. l.
- ¹¹⁰ ld. 18—20. l.
- ¹¹¹ Ez csak a birkenaui krematóriumokra vonatkozik (II., III., IV., és V. krematórium). Az I. krematórium Auschwitzban volt, naponta 340 holttestet tudott elégetni, tehát ez volt a legkisebb.
- ¹¹² ld. 42. sz. jegyzet, 298. és 299. l.
- ¹¹³ A tábor utolsó napjait részletesen ismerteti a tábor likvidálásáról szóló leírás („*Zeszyty Oświęcimskie*”, 6. sz.)
- ¹¹⁴ A IV. krematórium 1944. október 7-én, a *Sonderkommando* lázadásakor leégett.
- ¹¹⁵ ld. 10. sz. jegyzet, 353. l.

A BIRKENAU (BRZEZINKA) KONCENTRÁCIÓS TÁBOR VÁZLATA

- O w fő őrhely — a „Halálkapu”
- BIa, b női tábor
- bl 25. blokk (halálblokk)
- O SK büntetőosztag
- BIIa kurantén
- BIIb családi tábor („Theresienstadt”)
- BIIc magyar tábor
- BIIId férfi tábor
- BIIe cigánytábor („Zigeuner Lager”)
- BIIIf fogoly kórház
- BIIII épülő táborrész („Mexikó”)
- O K-II II. krematórium és gázkamra
- K-III III. krematórium és gázkamra
- K-IV IV. krematórium és gázkamra
- K-V V. krematórium és gázkamra
- O P emlékmű — urna a meggyilkoltak hamvaival
- m a meggyilkoltaktól elrabolt tárgyak raktára („Kanada”)
- O S „Sauna” — fürdő
- O St a tó, ahová a IV. és V. krematóriumából a meggyilkoltak hamvait szórták

Megjegyzés: a O-val jelölt egységek tekintetők meg

Auschwitz